เรียนพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที

ของท่านพุทธทาส ภิกขุ

เทศนางานศพ งานศพชาวพุทธ

ของท่านปัญญานันทะ ภิกขุ

กองหล่อ หะริณสุต

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

ในงานฌาปนกิจศพ

ขุนตะบูนบัณฑิตย์ (สุน เผ่าจินดา)

นางตะบูนบัณฑิตย์ (เร้า เผ่าจินดา)

นายไล้ เผ่าจินดา แม่บุญเยี่ยม ขอเจริญ

นายมนัส เผ่าจินดา นายสละ เผ่าจินดา

ณ เมรุวัดปากลัด ตำบลบางตะบูน

จังหวัดเพ็ชรบุรี

๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๙

เรียนพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที

ของท่านพุทธทาส ภิกขุ

เทศนางานศพ งานศพชาวพุทธ

ของท่านปัญญานันทะ ภิกขุ

ทองหล่อ หะริณสุต

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

ในงานฌาปนกิจศพ

ขุนตะบูนบัณฑิตย์ (สุน เผ่าจินดา)

นางตะบูนบัณฑิตย์ (เร้า เผ่าจินดา)

นายไล้ เผ่าจินดา แม่บุญเยี่ยม ขอเจริญ

นายมนัส เผ่าจินดา นายสละ เผ่าจินดา

ณ เมรุวัดปากลัด ตำบลบางตะบูน

จังหวัดเพ็ชรบุรี

๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๙

คำนำ

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ ท่านขุนตะบูนบัณฑิตย์ (สุน เผ่าจินดา) นางตะบูนบัณฑิตย์ (เร้า เผ่าจินดา) นายได้ เผ่าจินดา แม่บุญเยี่ยม ขอเจริญ นายมนัส เผ่าจินดา นายสละ เผ่าจินดา ณ เมรุวัดปากลัด ใน วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๙๙ ข้าพเจ้าใคร่จะพิมพ์หนังสือ ที่เป็นธรรมบรรณาการ แด่ท่านที่มาร่วมในการนี้สัก เล่มหนึ่ง จึงเห็นว่าหนังสือ เรื่องเรียนพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที ของท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ไชยา และหนังสือเรื่องเทศนางานศพ และงานศพชาวพุทธ ของท่านปัญญานันทะภิกขุ แห่งพุทธนิคมเชียงใหม่ เป็นเรื่องที่ให้ความรู้ เกี่ยวกับพุทธศาสนา และเรื่องงานศพ ทั้งเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจทั่วไป จึงได้ตกลงจัดพิมพ์หนังสือนี้ขึ้นแจกจ่าย

ผลกุศลบุญราศี อันจะเกิดแต่หนังสือนี้มากน้อย

เพียงไร ข้าพเจ้าขออุทิศ แก่ขุนตะบูนบัณฑิตย์ (ศุน เผ่าจินดา) นางตะบูนบัณฑิตย์ (เร้า เผ่าจินดา) นายไล้ เผ่าจินดา แม่บุญเยี่ยม ขอเจริญ นายมนัส เผ่าจินดา นายสละ เผ่าจินดา จงสำเร็จหิตานุหิตประโยชน์ ในสัมปรายภพ เทอญ.

ทองหล่อ หะริณสุต

๒๒๙ ลพบุรี

๘ เมษายน ๙๙

เรียนพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที

พุทธทาส เขียน

> "...แน่ะเธอ ! ในร่างกายที่ยาวประมาณเวาหนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจนี่นั่นเอง. เราได้บัญญัติโลก เหตุให้เกิดโลก ความดับของโลก และทางให้ถึงความดับของโลกไว้."
>
> (พุทธภาษิต จตุก. อํ. ถ. ๒๑ น. ๖๒)

นับตั้งแต่กาลที่โลกอันว่างเปล่าเริ่มกลายเป็นมนุษยโลกขึ้น เมื่อหลายแสนปีมาแล้ว มนุษย์ได้ใช้มันสมองแสวงหาความสุขใส่ตนเป็นลำดับๆ มาทุก ๆ ยุค, จนในที่สุดเกิดมีผู้สั่งสอนลัทธิแห่งความสุขนั้นต่าง ๆ กัน. ตัวผู้สอนเรียกว่าศาสดา, คำที่สอนเรียกว่าศาสนา ผู้ทำตามคำสอนเรียกว่าศาสนิก. ทุก ๆ อย่างค่อยแปรมาสู่

ความดียิ่งขึ้นทุกที. สำหรับคำสอนขั้นโลกิยะ หรือจรรยา ย่อมสอนมีหลักตรงกันหมดทุกศาสนา. หลักอันนั้นว่า จงอย่าทำชั่ว จงทำดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น, ดังที่ได้ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว; แต่ส่วนคำสอนขั้นสูงสุดที่เกี่ยวกับความสุขทางใจอันยิ่งขึ้นไปนั้น สอนไว้ต่างกัน. ศาสนาทั้งหลายมีจุดหมายอย่างเดียวกัน เป็นแต่สูงต่ำกว่ากันเท่านั้น.

ทุกองค์ศาสดา เว้นจากพระพระพุทธเจ้า สอนให้ยึดเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสาวกไม่มีความรู้พิสูจน์ ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด เป็นผู้สร้างโลกและอำนวยสุขแก่สัตว์โลกเป็นที่พึ่งของตน, ให้นับถือบูชาสิ่งนั้น โดยแน่นแฟ้นปราศจากการพิสูจน์ทดลองแต่อย่างใด. เริ่มต้นแต่ยุคที่ถือผี ถือไฟ ถือดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาวต่าง ๆ มาจนถึงยุคถือพระเป็นเจ้า เช่น

พระนารายน์และพระพรหมของศาสนาฮินดู, พระยะโฮวาของศาสนาคริสเตียนและยิว และพระอะหล่าของอิสลาม, ต่างสอนให้มอบความเชื่อในพระเจ้าเหล่านั้นแต่ผู้เดียว ว่าเบ็นผู้มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งหมด ทั้ง ๆ ที่ไม่ต้องรู้ว่าตัวพระเจ้านั้นเบ็นอะไรกันแน่ และผิดจากหลักธรรมดาโดยประการต่าง ๆ.

ต่อมา เมื่อสองพันบีเศษมาแล้ว, ภายหลังแต่พระเจ้า ของศาสนาพราหมณ์, ก่อนแต่พระ-คริสต์ และพระโมหะหมัดของชาวยุโรปและอาหรับ,[๑] พระพุทธเจ้าได้อุบัติบังเกิดขึ้น ทรงสอนการพึ่งตัวเอง และทรงสอนหลักธรรมทางใจในขั้นสูง, ผิดกับศาสนาอื่นทั้งหมด คือ:—

---

๑. ศาสนาคริสต์และอิสลาม แม้เกิดที่หลังพุทธศาสนา แต่กลับไปมีหลักอย่างเดียวกับศาสนาพราหมณ์ในอินเดีย ซึ่งมีอยู่ก่อนศาสนาพุทธ ก็เพราะมีมูลรากไปจากศาสนานั้น โดยพวกที่ถือพระเจ้าแต่องค์เดียวของพราหมณ์ยุคนั้น แยกพวกจากอินเดียข้ามแดนไปทางตะวันตกคือปาเลสไตน์และอาหรับ ดูพิศดารในเทศนาเสือบ่า.

หลักกรรม

ทรงสอนเป็นใจความว่า สุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง ได้แก่การกระทำของผู้นั้น. ผลเกิดจากการกระทำของผู้ใด ผู้นั้นต้องได้รับอย่างแน่นอนและยุติธรรม. ไม่มีใครอาจสับเปลี่ยนตัวผู้ทำกับตัวผู้รับ หรือมีอำนาจเหนือกฎอันนี้ได้. นี่เรียกว่า ลัทธิกรรม, มีเป็นหลักสั้น ๆ ว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน หมุนไปตามอำนาจกรรมเก่า ซึ่งในระหว่างนั้นก็ทำกรรมใหม่เพิ่มเข้า อันจะกลายเป็นกรรมเก่าต่อไปตามลำดับ เป็นเหตุและผลของกันและกันไม่รู้จักสิ้นสุด คาบเกี่ยวเนื่องกันเหมือนลูกโซ่ไม่ขาดสาย. เราเรียกความเกี่ยวพันอันนี้กันว่า สงสารวัฏ หรือสายกรรม. มันคาบเกี่ยวระหว่างนาทีนี้กับนาทีหน้า หรือชั่วโมงนี้กับชั่วโมงหน้า วันนี้กับวันหน้า เดือนนี้กับเดือนหน้า ปีนี้กับ

ปีหน้า จนถึงชาตินี้กับชาติหน้า, สับสนแทรกแซงกันจนรู้ได้ยาก ว่าอันไหนเป็นเหตุของอันไหนแน่ ดูเผิน ๆ จึงคล้ายกับว่ามีใครคอยบันดาล. สายกรรมประจำบุคคลคนหนึ่ง ๆ ย่อมผิดจากของอีกคนหนึ่ง เพราะฉะนั้น ต่างคนจึงต่างเป็นไปตามแนวกรรมของตน ไม่เหมือนกัน. กรรมเป็นเหตุ สุขและทุกข์เป็นผลเกิดมาแต่กรรมนั้น.

หลักอนัตตา

ทรงสอนอีกว่า ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง ไม่มีสิ่งอันควรเรียกได้ว่าตัวตน. สรรพสิ่งไม่มีผู้ใดสร้าง. เกิดขึ้นแปลก ๆ ก็เพราะปัจจัยตามธรรมชาติที่จะต้องค่อย ๆ แปรไปหมุนไปตามลำดับตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่อยู่ในอำนาจของใคร, เรียกว่ามันเป็นอนัตตา. หลักอนัตตานี้จึงมีแต่ในพุทธศาสนา ไม่มีในศาสนาอื่นอันสอนว่า

ทุกสิ่งพระเจ้าสร้างขึ้นเป็นตัวเป็นตน และอยู่ใต้อำนาจพระเจ้า ผู้เป็นเจ้าแห่งตัวตนทั้งหลาย.

ทรงสอนว่า ไม่มีตัวตนซึ่งเที่ยงและยั่งยืน. สิ่งหนึ่งย่อมเกิดเนื่องมาแต่อีกสิ่งหนึ่ง และสิ่งนั้นก็เกิดทยอยมาแต่สิ่งอื่น แม้สิ่งอื่นนั้น ก็เกิดทยอยมาแต่สิ่งอื่นอีก ตั้งต้นมานานซึ่งไม่มีใครกำหนดได้ และจะเกิดสืบต่อกันไปข้างหน้า อีกเท่าไรแน่ก็กำหนดมิได้อีกเหมือนกัน. กฎข้อนี้เป็นไปทำนองเดียวกัน ทั้งสิ่งที่มีวิญญาณและที่หาวิญญาณมิได้. สำหรับสิ่งที่หาวิญญาณมิได้จักยกไว้ เพราะไม่เกี่ยวกับ สุข ทุกข์. ส่วนสิ่งที่มีวิญญาณเช่นมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานทั่วไป เป็นสิ่งที่ควรเรียนรู้ เพราะเกี่ยวกับสุขทุกข์ในชีวิต. มนุษย์เราเกิดจากการรวมพร้อมแห่งรูปธาตุ (Physical Element) และนามธาตุ (Mental Element) อันมีประจำอยู่ตามธรรมดาในโลกนี้.

เมื่อสองอย่างนี้ยังประชุมกันเข้าไม่ได้อย่างเหมาะส่วน ก็ยังไม่เกิดเป็นมนุษย์ขึ้นมา, ต่อเมื่อคุมกันเข้าได้เหมาะส่วนก็เป็นมนุษย์ขึ้น เช่นเดียวกับพืชพันธุ์ไม้ที่อาศัยดินฟ้าอากาศ และเชื้อในเมล็ดของมันเอง งอกงามกลายเป็นต้นไม้ใหญ่โตขึ้นได้. รูปธาตุและนามธาตุนั้น แต่ละอย่างก็ล้วนเกิดมาจากการรวมพร้อมของสิ่งอื่นอีกต่อหนึ่งเกิดสืบต่อกันมาเป็นลำดับ จนกว่าจะเหมาะสำหรับผสมกันเข้าในรูปใหม่เมื่อใด. รูปธาตุในกายนี้ เช่นพืชและเนื้อสัตว์ ซึ่งอาศัยสิ่งอื่นเกิดมาแล้วหลายต่อหลายทอด จนมาเป็นเชื้อบำรุงร่างกายนี้ โดยเป็นเชื้อให้เกิดและบำรุงส่วนเล็กที่สุดของร่างกาย (cell) ที่สำหรับจะเป็นเนื้อ หนัง กระดูก ผม ขน เล็บ ฟัน โลหิต และอื่น ๆ ในร่างกายเรา, ธาตุลมอันเกิดขึ้นจากธรรมชาติส่วนอื่น ๆ ก็ได้ใช้เป็นลมหายใจเข้าไป

บำรุงโลหิตและสิ่งต่าง ๆ, โลหิตเป็นเหตุให้เกิดความอบอุ่นและความร้อนขึ้นได้, เท่านี้ก็พอจะมองเห็นได้ว่ามันอาศัยกันเกิดขึ้นเป็นลำดับ ๆ มามากมาย: นี่เป็นการเกิด การผสม การแปรของธรรมชาติฝ่ายรูปธาตุ.

ส่วนนามธาตุนั้น ยิ่งละเอียดมาก. นามธาตุอาศัยอยู่ได้เฉพาะในรูปธาตุที่ได้ปรับปรุงกันไว้เหมาะเจาะแล้ว และมีหน้าที่บังคับรูปธาตุพร้อมทั้งตนเองให้ตั้งอยู่หรือเป็นไปต่าง ๆ ตลอดเวลาที่เข้ามาเนื่องเป็นอันเดียวกัน. ควรจะเปรียบเรื่องนี้ด้วยเครื่องไดนาโมไฟฟ้า. ชิ้นโลหะต่าง ๆ กว่าจะมาคุมกันเข้าจนเป็นอย่างนี้ได้นั้น ล้วนแต่เกิดมาจากอุตุนิยมสืบมา ไม่รู้กี่หมื่นกี่แสนปี จนมนุษย์นำมาปรับปรุงให้เป็นรูปต่าง ๆ ก็ยังหามีไฟฟ้าเกิดขึ้นไม่ แต่เมื่อได้ยักย้ายประกอบกันเข้าจนถูกส่วน พร้อมด้วยอาการหมุน มันจึง

ปรากฏแรงไฟฟ้าอย่างแรงขึ้นได้. ไฟฟ้าบางส่วนนั้น ปรากฏขึ้นจากการหมุนของเครื่อง, การหมุนของเครื่องกลับได้แรงไฟนั่นเอง มาช่วยสนับสนุนในการหมุนบางส่วนก็มี. ถ้ามีแต่ชิ้นโลหะก็ดี มีแต่อาการหมุนอย่างเดียวก็ดี หรือมีแต่กระแสไฟอันเป็นธรรมชาติประจำอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ในโลกก็ดี ยังไม่ประชุมกันเข้าได้แล้ว กระแสไฟฟ้าใหม่จะไม่ปรากฏขึ้นได้เลย, ฉันใดก็ฉันนั้นรูปธาตุหรือร่างกายนี้ เปรียบเหมือนเครื่องไดนาโม, นามธาตุเปรียบเหมือนกระแสไฟฟ้า ได้อาศัยกันกลับไปกลับมา จึงเป็นไปได้ ทั้งแต่ละอย่าง ๆ ล้วนต้องได้อาศัยความประจวบพร้อมแห่งเครื่องประกอบ ซึ่งเกิดมาแต่สิ่งอื่นหลายทอดด้วยกัน. นามธาตุก็เกิดสืบมาโดยตรงจากพวกนามธาตุ อิงอาศัยอยู่กับรูปธาตุ. เมื่อรวมกันเข้าแล้ว เราสมมติเรียกว่าคนหรือสัตว์ชื่อนั้น

ชื่อนี้ เพื่อสะดวกแก่การพูดจา เช่นเดียวกับสมมติเรียกชิ้นโลหะและวัตถุต่าง ๆ ว่า เครื่องไดนาโมยี่ห้อนั้นยี่ห้อนี้เหมือนกัน. หลักของการที่สิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุผลของกัน และให้เกิดสืบสาวกันไปนี้ เป็นปัญหาที่ละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งพระองค์ได้ทรงตีแตกอย่างทะลุปรุโปร่ง ในตอนหัวค่ำแห่งคืนตรัสรู้ที่ใต้ต้นมหาโพธิ์ ที่พุทธคยา, เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท.

ความรู้อันนี้ ทำให้พระองค์ทรงรู้จักโลกดีพอที่จะตีปัญหาที่สองออกได้สืบไปว่า มนุษย์เราควรทำอย่างไรกัน จึงจะเหมาะแก่โลกซึ่งมีธรรมชาติเป็นอย่างนี้ หรือจะอยู่เป็นสุขในโลกอันมีสภาวะเช่นนี้ได้ ? การตีปัญหาข้อสองออก ได้สำเร็จผลเกิดเป็นหลักธรรมต่าง ๆ ที่พระองค์ใช้สอนบริษัทในสมัยต่อมานั่นเอง อันรวมใจความได้สั้น ๆ ว่า สิ่งซึ่งเกิดมาจากสิ่งอื่น ซึ่งไม่เที่ยง

ถาวร และทั้งอาการที่สืบต่อกันมาก็ไม่ถาวรแล้ว สิ่งนั้นจะเที่ยงถาวรอย่างไรได้ ย่อมกระสับกระส่ายโยกโคลงแปรปรวนไปตามกัน. สิ่งที่แปรปรวนไม่คงที่ ย่อมก่อให้เกิดภาวะชนิดที่ทนได้ยาก คือทำให้เจ้าของได้รับความไม่พอใจเสียใจและเป็นทุกข์. เมื่อมันแปรปรวนและเป็นทุกข์อยู่อย่างนี้แล้ว มนุษย์จึงไม่ควรฝืนธรรมดาสะเออะเข้าไปรับเอาความทุกข์นั้น โดยเข้าไปอ้างตัวเองเป็นเจ้าของร่างกายนี้และร่างกายอื่น. มันไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ของเรา เห็นได้ตรงที่ไม่อยู่ในอำนาจเรา เราไม่ได้ทำมันขึ้นนอกจากอำนาจธรรมชาติแห่งนามและรูปเท่านั้น. ผู้ที่เข้าไปผูกใจในสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของภายในและภายนอกตนก็ดี ว่าเป็นสิ่งที่จะเป็นไปตามความประสงค์ของตนทุกเมื่อแล้ว จะเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในใจของผู้นั้น มืดมิดเกินกว่าที่เขาจะ

สะสางได้ พระองค์จึงทรงสอนให้หน่ายและวางสิ่งต่าง ๆ ด้วยการไม่ยึดถือทางใจ แม้ว่าตามธรรมดาคนเราจะต้องอิงอาศัยสิ่งนั้น ๆ เพื่อมีชีวิตอยู่. หมายความว่า เราปฏิบัติต่อมันให้ถูกต้องก็แล้วกัน.

เมื่อเราไม่เข้าไปผูกใจในสิ่งใด สิ่งนั้น ก็ไม่เป็นนายบังคับใจเราให้อยาก ให้โกรธ ให้เกลียด ให้กลัว ให้เหี่ยวแห้ง หรือให้อาลัยถึงมันได้. เราจะอยู่เป็นสุข. เมื่อใจหลุดพ้นแล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีอะไรมาทำให้เรากลับเป็นทุกข์ได้อีกจนตลอดชีวิต. การคิดแล้วคิดอีกเพื่อตีปัญหานี้ให้แตก จนใจหลุดพ้นเรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน. และเมื่อใจเราไม่ค่อยยอมคิดให้จริงจังลึกซึ้ง เพราะอำนาจฟุ้งซ่านด้วยความรัก ความโกรธ ความกลัว ความขี้เกียจ หรืออะไรก็ตามจะต้องทำการข่มใจให้ปลอดจากอุปสรรคนั้น ๆ เสียก่อน

การข่มใจเรานั้นเรียกกันว่า สมถกัมมัฏฐาน. ถ้าไม่มีอุปสรรคเหล่านี้ สมถกัมมัฏฐานก็ไม่เป็นของจำเป็นนัก นอกจากจะเข้าฌานเพื่อความสุขของพระอริยเจ้า เช่นเดียวกับการหลับนอน เป็นการพักผ่อนอย่างแสนสุขของพวกเรา ๆ เหมือนกัน. คำสั่งสอนส่วนมากของพระองค์ เราจึงพบแต่วิปัสนากัมมัฏฐานเป็นส่วนใหญ่.

ความยึดถือ หรือ อุปาทาน

เราจะมองเห็นอย่างแจ่มแจ้งได้แล้วว่า สภาพแห่งทุกข์ มีอยู่ในโลกนี้จริง แต่บุคคลผู้จะรับทุกข์นั้นหามีไม่ ถ้าหากเขาจะไม่หลงเข้าไปรับเอาด้วยความเข้าใจผิดว่า สิ่งนั้นเป็นสุข และอยากได้ หรือหวงแหนจนเกิดการยึดมั่น, หรือหลงเข้าใจไปว่า ทั้งมัน ทั้งเขา เป็นตัวตนที่จะอยู่ในอำนาจของตน ได้ทุกอย่างตามแต่จะ

ปรารถนา. คิดดูก็เป็นการน่าขันและน่าสลดใจอย่างไม่มีเปรียบ ที่เราพากันสมมติเอาสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสว่า "ว่างเปล่า" ให้เป็นตัวเป็นตนขึ้นแล้วทำใจตัวเองให้ดิ้นรน ก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้นในใจ รักโกรธ เกลียดกลัวไปตามฉากแห่งความแปรปรวนของสิ่งนั้น ๆ ซึ่งที่แท้มันเป็นของ "ว่างเปล่า" อยู่ตลอดเวลา ตามที่พระองค์ตรัสไว้นั่นเอง.

คำว่า ว่างเปล่า ในที่นี้ คือไม่มีแก่นสารตัวตน ที่จะมายืนยันรับรองกับเราว่าเอาอย่างนั้นอย่างนี้กันได้, เพราะของทุกอย่างล้วนแต่มีสิ่งอื่นปรุงแต่งค้ำจุนกันมาเป็นทอด ๆ จึงตั้งอยู่ได้พร้อมกับการค่อย ๆ แปรไป. สิ่งที่สิ่งอื่นปรุงแต่งจึงเป็นของว่างเปล่า ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีอิสระแก่ตน ใครจะเอาสัญญามั่นเหมาะกับสิ่งเหล่านั้นอย่างไรได้ ในเมื่อทั้งผู้ถือสัญญาและผู้

ให้สัญญาก็ล้วนแต่ไม่มีความเป็นใหญ่แก่ตน หรือมีความเป็นตัวเป็นตน ไปตาม ๆ กันทั้งนั้น. ผู้ที่ขึ้นเข้าไปสัญญาหรือยึดมั่นในสัญญา ก็เท่ากับเอาความว่างเปล่าไปผูกพันกับความว่าง[๑] จะได้ผลอันพึงใจจากอะไรเล่า. ทั้งนี้ก็เพราะการหลงยึดมั่นของว่างขึ้นเป็นตัวตน เราเรียกกันว่าอุปาทาน. วัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นนั้นเรียกว่าอุปาทานขันธ์ มีห้าอย่าง คือรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ. เพราะฉะนั้นจึงตรัสว่าขันธ์ทั้งห้าเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น อันเป็นทุกข์.

หลักอริยสัจจ์

เราจะเรียนรู้หลักความจริงเหล่านี้ได้จากโรงเรียน คือร่างกายของเรานี้เท่านั้น. ของใครก็

---

๑ ดูเรื่องใครทุกข์ ใครสุขประกอบ จะได้ความชัดเจน, เมื่อสงสัยว่าไม่มีตัวตนแล้ว ใครทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.

ของมัน. ต้องอาศัยร่างกายเป็นที่ค้นหาความจริง เป็นครูสอนความจริง, เพราะในร่างกายนี้ มีลักษณะพร้อมทั้งเหตุและผล พอเพียงที่จะให้เราศึกษาหาความรู้ และทำความมั่นใจให้แก่เราได้, พระองค์จึงตรัสไว้ว่า "...แน่ะเธอ ! ในร่างกายที่ยาววาหนึ่งนั่นเองอันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ, เราได้บัญญัติโลก (คือความทุกข์), ได้บัญญัติโลกสมุทัย (คือเหตุให้เกิดทุกข์), ได้บัญญัติโลกนิโรธ (คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์), และได้บัญญัติโลกนิโรธคามินีปฏิปทา (คือการทำเพื่อให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์นั้น) ไว้."

ในที่นี้ ตรัสเรียกสภาพธรรมดาอันเต็มไปด้วยทุกข์ ว่าโลก, เรียกความอยากทะเยอทะยานของสัตว์โลกเพราะความยึดมั่นเข้าใจผิด ว่าเหตุให้เกิดโลก, เรียกการดับความอยากเสียแล้ว

อยู่สงบเป็นสุขใจเพราะไม่ยึดมั่น และเข้าใจถูกในสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นที่ดับของโลก. และทรงเรียกมรรคมีองค์แปดประการว่า เป็นวิธีให้ถึงความดับของโลกนั้น อันเป็นสิ่งที่สัตว์ทุกคนควรกระทำเป็นหน้าที่ประจำชีวิตของตน ๆ. ตามนัยนี้เป็นอันว่าหลักใหญ่ของพุทธศาสนา คือการสอนให้ดับทุกข์ภายในใจ ด้วยการศึกษาหาความจริงในกายตน และหยั่งรู้ไปถึงสิ่งและบุคคล ที่แวดล้อมตนอยู่ตามเป็นจริง ไม่ติดมั่นจนเกิดทุกข์ เพราะเห็นกฎแห่งอนัตตา แล้วมีใจปลอดโปร่งสบาย. การไม่ยึดมั่นว่าเป็นตัวตน อันจะก่อให้เกิดการเห็นแก่ตนนั้น เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น หรือแก่โลกทั้งสิ้น: คือตนเองจะเป็นผู้มีความสุขสงบเยือกเย็นแสนจะเย็น ส่วนผู้อื่นนั้น นอกจากไม่ถูกผู้นั้นเบียดเบียนแล้ว ยังอาจประพฤติตามเขา จนได้รับความสุขอย่าง

เดียวกัน. ไฟทุกข์ของโลกจะดับสนิท. หลักธรรมทั้งหลายแม้จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ทั้งหมดนั้นรวมลงได้ในหลัก คือความดับทุกข์ทั้งสิ้น. ความรู้ชนิดนี้ ย่อมนำให้เกิดความเมตตาสงสารเพื่อน ที่กำลังตกอยู่ในทะเลแห่งสงสารวัฏด้วยกัน อย่างแรงกล้า เพราะฉะนั้น เป็นอันไม่ต้องกล่าวก็ได้ว่า เมตตา เป็นหลักอันสำคัญในพุทธ-ศาสนานี้ด้วย อีกประการหนึ่ง.

หลักโลกิยะ และ โลกุตตระ

ผู้สำคัญในสิ่งว่างเปล่าว่าเป็นแก่นสาร ก็คือผู้หลง หรือเรียกตรง ๆ อีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ปลูกสร้างฉางบรรจุความทุกข์ไว้สำหรับตน และนั้นคือปกติหรือธรรมดาของมนุษย์ทั้งโลก ที่เรียกว่ายังอยู่ในวิสัยโลกิยะ, ไม่ใช่โลกุตตระ คือผู้พ้นไปจากโลกด้วยน้ำใจ. บางสมัยหรือบางเรื่อง ผู้ที่

แสวงหาทุกข์มาใส่ตนได้มาก กลับได้รับความยกย่องนับถือ ทั้งนี้เพราะพากันหลงในสิ่งที่ยังไม่รู้จักมันดีและนับถือโลกิยะ. คนยากจนซึ่งมีอยู่เป็นส่วนมากทะเยอทะยานเงินทองของมหาเศรษฐีอย่างแรงกล้า แต่มหาเศรษฐีนั้นไม่ได้ทะเยอทะยาน หรือรู้สึกอะไรกี่มากน้อยในเงินทองของตนเลย เป็นแต่ทะเยอทะยานต่อส่วนที่มากขึ้นไปกว่านั้นอีก. ส่วนความหนักใจหวาดหวั่นใจ เมื่อคิดเทียบส่วนแล้ว ย่อมมีเสมอกันไปหมด. มันมีส่วนมากน้อยเท่ากับที่ตนสมมติเอาความว่างเปล่าขึ้นเป็นตัวเป็นตน ตามมากและน้อยเพียงไร. ใครสมมติขึ้นมากก็ต้องแบกไว้มากและหนักกว่า ! พระพุทธเจ้าเอง ก็เคยทรงแบกก้อนหินอันหนักนี้ แต่แล้วกลับทรงสลัดทิ้งเสีย ! ! เพราะพระองค์ทรงค้นพบว่ามันคือความทุกข์ทรมานของผู้เข้าใจผิด หลงเข้า

ไปยึดถือ เป็นของน่าสะอิดสะเอียน. และตรงกันข้ามกลับเป็นของเบา สบายสำหรับผู้ไม่หลงยึดถือ หรือสลัดทิ้งเสียได้แล้ว, นี้เรียกว่าทรงค้นพบโลกุตตรธรรม. เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาก็คือคำสอนให้สลัดความทุกข์ออกทิ้งเสีย ให้พ้นจากความทุกข์อันเป็นของมีประจำอยู่ในโลกแต่อย่างเดียว ไม่หลงประกอบทุกข์ขึ้นแบกไว้. ไม่ใช่ให้อ่อนแอ ร้องขอแต่ความสุขทั้งที่ไม่รู้จักทุกข์ และสลัดมันออกไปเสีย โดยรู้ว่าภาวะที่หมดทุกข์นั่นแล เป็นความสุข. ที่แท้, มันเป็นการทำชีวิตให้กลับกลายมาเป็นอิสระจากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติอันยั่วยวนใจในโลก ภายหลังจากที่เราเองได้ยอมตนเข้าไปเป็นทาสด้วยความโง่อย่างยิ่งของเรามาแล้ว ตลอดสังสารวัฏอันยาวยืดซ้ำซากไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ จนกว่าเราจะรู้เท่าทันมัน. ดวงใจอันข้ามขึ้นอยู่เหนือโลกเช่นนี้

เรียกว่าโลกุตตรจิต, ภาวะที่เป็นเช่นนั้น เรียกว่าโลกุตตรธรรม. โลกุตตรวิสัย. หรือ โลกุตตรภูมิ.

ในวงแห่งศาสนาอื่น ๆ เมื่อศาสนิกใกล้จะตายย่อมร้องว่า "สวรรค์! พระเจ้า!" แต่สำหรับพุทธศาสนิกที่แท้จริง จะร้องว่า "ความดับสนิทอย่างไม่มีเหลือเป็นเชื้ออีกต่อไป!" นี้แสดงว่าเขาเหล่าโน้น ยังอยากอยู่ในโลก—โลกสวรรค์ หรือโลกพระเจ้า. ส่วนพุทธศาสนิกมีจุดปลายทาง คือความดับไม่มีเหลือ. โลกุตตระจึงมีแต่ในพุทธศาสนาเท่านั้น !

เมื่อมนุษย์ยังป่าเถื่อน, รู้จัก และปรารถนาความสุขอย่างสูงสุดเพียงการได้กินได้เสพของอร่อย ๆ พออิ่มไปขณะหนึ่ง ๆ เท่านั้น, แต่ความคิดของมนุษย์ในอันแสวงหาความสุขที่ยิ่งขึ้นไปไม่ได้หยุดเฉยอยู่ นานเข้าค่อยมีความเห็น

แปรไปสู่ภาวะที่สูงขึ้น จนรู้จักและปรารถนาทรัพย์สมบัติ แว่นแคว้น ปรารถนากามสุขจนถึงสวรรค์ อันเป็นที่สุดยอดของกาม, นานต่อมามีพวกหัวคิดสูง เห็นว่าสุขในกามก็ยังเป็นของเสียดแทงหัวใจ เท่า ๆ กับความหวานอร่อยของมัน เลยนึกหาความสุขอันสูงขึ้นไป และได้ยึดเอาว่าความมีความเป็นแห่งชีวิต ที่ปราศจากกาม เป็นยอดสุข คือความเป็นพรหมนั่นเอง, และบัญญัติขึ้นในยุคนั้นว่า ความเป็นพรหมนั่นแหละเป็นนิพพาน. คำว่า นิพพาน ที่แปลตามศัพท์ว่า ปราศจากการเสียดแทง ได้เกิดมีขึ้นแต่ครั้งนั้น.

ต่อมาอีกนาน พระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น และทรงค้นพบว่า ภาวะแห่งพรหมก็ยังไม่เที่ยงแปรปรวนและแตกดับเช่นเดียวกับสิ่งที่ต่ำกว่าอื่น ๆ จะเรียกว่านิพพาน หาได้ไม่ ยังเสียด

แทงอยู่อย่างละเอียด, เพราะยังมีความสำคัญว่าตัวตนอยู่ จะต้องเสียดแทงใจในเมื่อมันแตกดับ เพราะยังมีความอยาก ความปรวรถนาในทางที่แม้ไม่ใช่กามก็จริง ตัณหายังมีอยู่, จึงทรงบัญญัติความดับไม่มีอะไรเหลือเป็นตัวตน สำหรับยึดถืออีกต่อไปว่าเป็นตัวนิพพานอันแท้จริง อันจะไม่มีใครมาบัญญัติความสุขให้สูงกว่านี้ขึ้นไปได้อีก. โลกุตตรธรรมหรือนิพพานที่แท้จริง จึงมีแต่ในพุทธศาสนา. นอกนั้นยังอยู่ในวิสัยโลกทั้งสิ้น ต่างกันสักว่าชื่อ เป็นมนุษยโลกบ้าง เทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง.

พุทธศาสนา กับ วิทยาศาสตร์

หลักแห่งพุทธศาสนา แปลกจากศาสนาอื่นทั้งหลาย โดยเป็นศาสนาแห่งวิชาความรู้ที่ทนต่อการพิสูจน์ของใคร ๆ ได้ทั้งสิ้น ดังที่ตรัสไว้

ว่า ธรรมในพุทธศาสนา ย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้[๑] คือทำให้ใครพิสูจน์ได้ทุกอย่าง จนผู้พิสูจน์พ่ายแพ้ภัยตัวเอง หมดมานะกลับใจยอมนับถือพุทธศาสนา. คำที่กล่าวกันว่า พุทธศาสนาเหมือนกัน หรือเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์นั้น มีผู้ตีความกันว่า เพราะพุทธศาสนาแยกสังขารร่างกายออกวิเคราะห์หาความจริง เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์แผนปัจจุบัน แยกธาตุต่าง ๆ ออกหาคุณสมบัติชั้นละเอียด. ข้าพเจ้าเห็นว่า คำกล่าวนั้นยังไม่เพียงพอกับคุณค่าอันสูงสุดแท้จริงของพุทธศาสนา เพราะถ้ากล่าวเช่นนั้นแล้ว วิชาสรีรศาสตร์หรือแพทย์ศาสตร์ อันเกี่ยวกับการแยกตรวจร่างกาย ก็จะกลายเป็นพุทธศาสนาไปส่วน

---

๑. ตรัสว่า "เมื่อเขาใคร่ครวญต่อเนื้อความแห่งธรรมอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการพิสูจน์ได้, เมื่อธรรมทั้งหลายทนต่อการพิสูจน์ได้ เขายอมเกิดความพอใจและความขยันขันแข็ง..." จังกีสูตร ม. ม ไตร. ล. ๑๓ น. ๖๑๕ บ. ๖๕๘.

หนึ่งด้วย. ที่แท้ควรกล่าวว่า เหมือนกันโดยที่หลักวิทยาศาสตร์ ก็ทนต่อการพิสูจน์ อาจทำการพิสูจน์ให้ดูเอง หรือยอมให้ใครพิสูจน์ได้ทุกท่าทุกทาง จนเขาหมดท่าจะพิสูจน์เพื่อโต้แย้งอีกต่อไป และหมดความสงสัย เช่นเดียวกับพุทธศาสนา ยอมให้ใครเพ่งพิสูจน์ซักไซ้อย่างไรก็ได้ ย่อมทนอยู่ได้จนเขาหมดวิธีพิสูจน์ และต้องเชื่อ. สัจจะย่อมไม่ตาย ! คำว่าวิทยาศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงวิชา (Science) ที่แท้จริงทุก ๆ อย่าง ไม่เฉพาะแต่การแยกธาตุ (Chemistry) เท่านั้น, แม้คณิตศาสตร์ (Mathematic) ก็เป็นวิทยาศาสตร์ในที่นี้ด้วย. ถ้าท่านสงสัยว่าวิชาเลขหรือคณิตศาสตร์จะทนต่อการพิสูจน์ได้เหมือนอย่างพุทธศาสนาอย่างไร ก็จงลองคิดดูอย่างง่าย ๆ ที่สุดว่า ๒ + ๓ = ๕ เป็นต้นนี้ มันเป็นความจริงเพียงไร. มีใครบ้างที่อาจพิสูจน์ให้เห็น

ได้ว่า ๒ บวกกับ ๓ ได้ผลเป็นอย่างอื่นนอกจาก ๕. ใครจะพิสูจน์โดยวิธีไรก็ร้อยก็พันท่าก็ตาม มันยังคงเป็น "๒ + ๓ = ๕" อยู่เสมอ, เป็นหลักที่แข็งแรงยิ่งกว่าภูเขาหินแท่งทึบ อันอาจหวั่นไหวได้ โดยธรรมชาติหรืออุตุนิยมแปรปรวน. หลักความจริงแห่งวิทยาศาสตร์เหล่านี้ มั่นคงมีอุปมาฉันใด พุทธศาสนาก็มีหลักแห่งความจริงหนักแน่นมั่นคงฉันนั้น. แม้จะขนเอาการแยกธาตุและตรวจค้นพิสูจน์ อย่างที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์แผนใหม่ทั้งหมดมาเป็นเครื่องมือพิสูจน์ ก็ไม่อาจพิสูจน์พุทธศาสนาให้เศร้าหมองไปได้ แม้แต่นิดเดียว, ขอแต่อย่าไปหยิบให้ถูกกะพี้ของพุทธศาสนา เช่นพิธีต่าง ๆ เป็นต้น มาพิสูจน์ในนามว่าพุทธศาสนาก็แล้วกัน. ความจริงหรือพุทธศาสนา จะยังคงอยู่ชั่วโลก ไม่มีสมัยหรือขีดขั้นกำหนดเวลาอายุ เพราะเป็นการ

เรียนรู้ธรรมชาติ เพื่อชำนะธรรมชาติด้วยความจริง. เช่นนี้ยังมิเป็นเครื่องชี้อันเด่นชัดว่า พุทธศาสนาเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ ซึ่งโลกปัจจุบันยอมบูชาอย่างสนิททั่วหน้า โดยลักษณาการอย่างใดเจียวหรือ ? และข้อสำคัญที่สุดก็คือ เมื่อมิแต่พุทธศาสนาเท่านั้น ที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ของโลกแล้ว จะยังมีศาสนาไหนอีกเล่า ที่ควรเป็นศาสนาแห่งสากลโลก, นอกจากพุทธศาสนา ?*

โมกขพลาราม

๑. กรกฎ. ๗๗

หมายเหตุส่วนตัว

ที่จริงศาสนาทั้งหลายมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือความสุข ถ้าจะปรับกันเข้าให้สนิท ก็จะลงกันได้เป็นศาสนาเดียวกัน ! ใครมีคุณสมบัติแค่ไหน ยอมอยู่ในระดับแค่นั้น เหมือนพี่น้องหรือผู้มีคุณวุฒิ ยิ่งหย่อนกว่ากัน ยืนเรียงแถวกันตามลำดับวุฒิ ก็จะมีแต่ศาสนาเดียวในโลก ! ขอแต่อย่าถือเราถือเขา ถึงกับพยายามทำลายเพื่อนศาสนาอื่นเพื่อประโยชน์ตน ด้วย "การรุกเงียบ ๆ" อย่างใดอย่างหนึ่งก็แล้วกัน. หลักศาสนาอื่นทั้งหลาย มีเพียงโลกิยะ, ไม่พ้นไปได้. ส่วนพุทธศาสนายังมีสูงขึ้นไปถึงโลกุตตระด้วย ; มีทั้งสองอย่าง ใครจะเลือกเอาอย่างไหนก็ได้. หลักโลกุตตระหรือที่เกี่ยวกับโลกุตตระเท่านั้น ที่พุทธศาสนามีอยู่ อย่างที่ศาสนาอื่นไม่มีเสียเลย. จึง " อม " ศาสนาอื่น ๆ ไว้ได้ทั้งหมด.

พุทธทาส.

เทศนางานศพ

ท่านผู้จักต้องตายทั้งหลาย !

วันนี้พวกท่านทั้งหลายได้มาประชุมกัน ณ สถานที่อันชวนให้เข้าใจความจริงของชีวิต สถานที่ ๆ เราเรียกกันว่า สุสาน ตามภาษาบาลี ภาษาไทยเรียกว่าป่าช้า เป็นสถานที่ก่อให้เกิดความกลัวแก่บางคน ก่อให้เกิดความสลดใจแก่บางคน เป็นสถานที่ๆทุกคน จักต้องมาในวันหนึ่งของชีวิต. บางคนเคยมาแล้วหลายครั้ง เป็นการมาส่งญาติมิตรผู้คุ้นเคย—ผู้จากไปแล้วไม่กลับมาอีก บางคนมาด้วยความไร้เดียงสา บางคนมาด้วยอาการร่าเริงเพราะพาเอาแม่โขงมาดื่มกันในงานศพ บางคนมาด้วยน้ำตานองหน้า เพราะคิดถึงญาติที่จากไป. อาการของผู้มาดังกล่าว จัดเข้าในประเภทผู้มีโมหะครอบงำจึงมีสภาพเช่นนั้น. แต่ผู้มาด้วยดวงตาที่

ปราศจากไฝฝ้า ย่อมมาด้วยอาการสงบ เขาไม่ยิ้ม ไม่ร้องไห้ ไม่หัวเราะให้ปรากฏแก่คนอื่น แต่เขามองเห็นความจริงของชีวิต มองเห็นความทุกข์ของชาวโลกจนไม่สามารถจักหัวเราะอย่างเด็ก ๆ ได้ เขารู้สึกว่าชีวิตนี้เป็นอย่างไร แล้วหัวเราะอยู่ภาย-ในใจเป็นการเยาะเย้ยความเขลา ซึ่งสมัยหนึ่งได้ครอบคลุมจิตใจเขาไว้ แต่เมื่อเกิดปรีชาญาณ ความเขลาก็หายไป. น้อยคนนักจักมีอาการเช่นกล่าว ส่วนมากเป็นพวกตาบอดไม่เห็นธรรม แล้วร้องไห้ร่ำไรด้วยทุกขเวทนา เพราะความพลัด-พรากจากของรักของชอบใจ นี่คือสภาพหนึ่งของชีวิตของทุกคน.

ป่าช้าเป็นสถานที่ไม่มีการถือผิวพรรณวรรณะ แต่เป็นสถานกลางสำหรับทุกคน ที่นี่ ป่าช้านี้ มีคนทุกชั้นได้ย่างกลายเข้ามาแล้ว เขามีสภาพเป็นแบบเดียวกันหมด ในสมัยมีชีวิตอยู่เขาอาจถูก

เรียกว่า เจ้าพระยา, พระยา, คุณพระ, คุณหลวง คุณหญิง, คุณนาย ร้อยแปด แต่พอวิญญาณออกจากร่างแล้วเขาก็มีสภาพดุจท่อนไม้ ท่อนไม้ยังมีดีกว่าเพราะเอาไปทำฟืนติดไฟผิงหน้าหนาวได้ ร่างกายของคนที่ตายแล้วหมดราคา ญาติต้องเอาไปเผา–ฝังตามธรรมเนียม. เมื่อยังเป็นอยู่เขาอาจเป็นนักการเมืองที่ชื่อดังด้วยความดีและชั่ว พอตายแล้ว ก็เหมือนกันกับการตายของคนทั่วไปเหมือนกัน และจะต้องถูกเผาเป็นขี้เถ้าแบบเดียวกัน แม้จะใช้คำพูดที่ต่างกันว่า ถวายพระเพลิง บูชาเพลิง ฌาปนกิจศพ ก็ไม่เป็นประโยชน์สำหรับคนตาย เป็นการพูดให้คนเป็นฟังเล่นพอชื่นใจเท่านั้น คนตายไม่มีความรู้สึกอีกต่อไป.

เมื่อยังเป็นอยู่ บางคนเป็นคนรูปสวย ขนาดที่เขาเรียกกันว่าพระเอก–นางเอก และหยิ่งในรูปอันงามแต่เปลือกผิวของตนมาก พอเกิดโรค

เบี่ยดเบียนความงามอย่างชาวโลกค่อยหายไปจาง-ไป ผลที่สุดก็หมดงาม กลายเป็นเรือนของตัวหนอน เน่าเหม็นไม่มีใครอยากเข้าใกล้ สามีภรรยาที่รักใคร่ดุจจักกลืนกันได้ อย่างที่พวกเมาในกามชอบพูดหลอกกัน พอตายแล้วหรือยังไม่ทันตาย ขณะเจ็บหนักก็เบื่อหน่ายเสียแล้ว. ความงามจึงเป็นของไม่แน่นอน ไม่จริง ความปฏิกูลนั่น-แหละเป็นของจริง เพราะมันมีมาก่อน ไม่ต้องปรุงแต่งมันก็มี เช่นความเหม็นความสกปรกของร่างกายมันมีอยู่เป็นปกติแล้ว แต่ไม่ค่อยปรากฏออกมา เพราะเราชวนกันกลบไว้. น้ำหอม น้ำอบ และเครื่องสำอางค์มากมายที่วิทยาศาสตร์ได้คิดค้นขึ้น ล้วนเป็นเครื่องดับกลิ่นของร่างกายอันไม่สะอาดนี้เท่านั้น ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้ว ความจริงก็ปรากฏออกมาทันทีเราไม่ชอบความจริง จึงพยายามกลบกันต่อมา

และเครื่องสำอางทั้งหลายนี่แหละ ที่หลอกพวกเรา ให้หลงอยู่ในโลก จนไม่ทราบว่าเรื่องนอกโลกนั้น มีอะไรที่ดีกว่านี้บ้าง ความสวยงามของรูปจึงเป็น มายาที่หลอกพวกเราอยู่ทุกวัน ท่านทุกคนเป็น ทั้งผู้หลอกและผู้ถูกหลอก เป็นทั้งตัวทุกข์และ สร้างทุกข์ให้แก่คนอื่น ผลที่สุดแม่งามพ่องาม ทั้งหลายก็มานอนอยู่ในสถานที่เช่นนี้ ลองคิดดู-บ้างเถิดว่าชีวิตนี้มีเรื่องน่ารักอยู่ตรงไหนบ้าง น่า เพลิดเพลินอยู่ตรงไหนบ้าง นอกจากท่านจักตั้งหน้า ตั้งตาลวงตัวของท่านเองเท่านั้น ขออย่าเป็นคน หลอกตนเองอีกเลย จงมองให้เห็นความจริงของ ชีวิตเสียบ้างเถิด ท่านจักไม่ต้องเป็นทุกข์ในความ งามของท่านเปลี่ยนแปลงไป เมื่อพูดเช่นนี้ผู้ฟัง คงนึกว่าท่านปาฐก จักจูงพวกเราออกป่ากันแล้ว หามิได้ ข้าพเจ้ามิได้ชวนท่านออกป่าดอก แต่ ชวนให้ท่านสร้างป่าขึ้นในบ้านของท่านเอง แล้ว

หัดค้นหาความจริงจากชีวิตเสียบ้าง เพราะความจริงเท่านั้นที่จักทำท่านให้เป็นไท ไม่ต้องเป็นทาสของมารตลอดเวลา คิดดูให้ดีเถิดท่านก็พอเข้าใจตัวได้ เวลานี้ท่านเป็นทาสของน้ำอบน้ำหอม เป็นทาสตลาดผ้าที่พาหุรัด เป็นทาสของเฉลิมกรุง เป็นทาสของเหลาต่าง ๆ และเป็นทาสของอะไรอีกมาก ท่านเคยกลุ้มใจเมื่อน้ำหอมชนิดที่เคยใช้ ขึ้นราคาหรือขาดตลาด เพราะติดกลิ่นของมัน เป็นทุกข์เมื่อหาผ้าตามแบบเสือที่พึ่งตกมาเที่ยวเมล์นี้ไม่ได้ เป็นทุกข์อยู่คนเดียวว่า วันนี้จักไปงานราตรีสโมสรและยังปลงไม่ตกว่าจักแต่งชุดใดดี บางทีกำลังแต่งด้วยอารามรีบร้อนด้วยไฟภายใน เหงื่อไหลจนแป้งประเทืองผิวเลอะเลือน ต้องทาใหม่กันอีก ต้องดุด่าคนใช้ที่เอาผ้ามาให้ไม่ทันใจ บางทีท่านไปนั่งเป็นทุกข์เพราะปมด้อย ในเมื่อเห็นเพื่อนเขาแต่งตัวสวยกว่า มีแฟนมากกว่า ความร่าเริง

หมดไป คงเหลือแต่ความกลุ้มใจเท่านั้น เรื่องนี้คงเคยเกิดแก่ท่านทั้งหลายมาบ้างแล้ว ทุกท่านทราบเรื่องดี แต่มักปล่อยมันผ่าน ๆ ไป โดยมิได้คำนึงถึงในเหตุผล ชีวิตของท่านจึงเป็นทุกข์ตลอดเวลา ขั้นที่สุดเมื่อจะมาป่าช้าก็ยังพยายามหลอกตนเองโดยการแต่งตัวให้รัดรูปรัดทรง และทาปากทาแก้มเหมือนจะเย้ยศพให้ได้อาย ฉะนั้นคิดดูแล้วก็น่าสงสารในความเมาของชาวโลก ที่แหวกว่ายอยู่ในวังวนของความนทุกข์ แม้จะมีใครมาบอกว่าความสุขมีอยู่ขอให้หันมาทางนี้เถิด คนมาบอกอาจถูกถลึงตาและค้อนควักเอา "เอาเรื่องเหลวไหลที่ไหนมาพูดกันเล่า" เรามันเป็นกันเสียอย่างนี้ จึงไม่สามารถพบความจริงได้ พบก็แต่ความไม่จริงเท่านั้น,

ในครั้งพุทธกาลเจ้าหญิงรูปนันทา น้องสาวต่างพระมารดาของเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าหญิงเป็น

ผู้มีรูปสวยมาก จึงได้ชื่อว่ารูปนันทา แปลว่าผู้ยินดีในรูป เจ้าหญิงหลงในความสวยของเธอมาก พยายามตกแต่งให้ดีงามอยู่เสมอ ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เดินทางเที่ยวประกาศธรรม ถึงนครกบิลพัสดุ์อันเป็นบ้านเดิมของพระองค์ ใคร ๆ เขาไปฟังเทศนากันทั้งนั้น แต่เจ้าหญิงรูปนันทาไม่ไป เพราะคิดว่าพระพุทธเจ้าทรงติความงามของรูป โดยสอนว่า "รูปไม่เที่ยง, เวทนาไม่เที่ยง, สัญญาไม่เที่ยง, สังขารไม่เที่ยง, วิญญาณไม่เที่ยง, รูปเป็นทุกข์, เวทนาเป็นทุกข์. สัญญาเป็นทุกข์, สังขารเป็นทุกข์, วิญญานก็เป็นทุกข์, รูปไม่ใช่ตน เวทนา–สัญญา–สังขาร–วิญญาณ มิใช่ตน" ก็ไม่อยากไปฟังธรรม แต่เมื่อคนอื่นไปฟังแล้วกลับมาสรรเสริญการแสดงธรรมของพระพุทธองค์ ผลที่สุดก็ใคร่จักไปบ้าง แต่ไปนั่งอยู่สุดท้ายของผู้ฟัง ทำอาการประหนึ่งไปแอบฟังธรรม เพราะ

กลัวว่าพระศาสดาจักทรงเห็นแล้วติโทษรูปของนาง พระศาสดาทรงทราบ จึงเทศนาโดยวิธีที่จักทำให้เข้าใจความจริงของชีวิต ได้ทรงเนรมิตรรูปหญิง-สาวที่มีรูปสวยกว่านาง ให้ยืนถวายงานพัดพระองค์ เจ้าหญิงทรงมองด้วยอาการตลึงในรูปนั้น และนึกในใจว่างามจริงหนอ งามกว่ารูปของเราเสียอีก เมื่อนางเพลินในรูปแล้ว พระองค์ก็ทำให้รูปนั้นเปลี่ยนไปจากสาวรุ่นเป็นสาวใหญ่ จากสาวใหญ่เป็นคนมีครอบครัว ค่อยเปลี่ยนเป็นลำดับ ๆ จนกลายเป็นคนแก่ แก่มากเข้าทุกที่ฟันหลุด หนังย่นยู่ ผมหงอกเต็มหัว แล้วแก่หง่อมเหมือนคนอายุ ๘๐ กว่าปี แล้วเป็นไข้นอนกลิ้งเกลือกสลบ-ไสลถึงแก่ความตายในที่สุดกลาย เป็นศพ เน่าพองมีหนอนคลานออกจาก ปาก หู ตา จมูก เป็นสภาพที่น่าทุเรศ เจ้าหญิงทรงมองตามไปก็เกิดเห็นความจริงของชีวิตว่า ชีวิตเป็นสิ่งไม่ยั่งยืน

หนอ เกิดแล้วย่อมดับไปเป็นธรรมดา พระบรม-ศาสดาทรงทราบว่า เจ้าหญิงเกิดญาณรู้แจ้งของชีวิตแล้ว จึงตรัสคาถาว่า

"นันทา! เธอจงดูร่างกายนี้ อันอาดูรไม่สะอาด เปื่อยเน่า ไหลเข้า ไหลออก อยู่เป็นนิตย์ พาลชนทั้งหลายต้องการกันนัก สรีระของเธอเองเป็นฉันใด สรีระของหญิงนี้ก็เป็นฉันนั้น สรีระของหญิงนี้เป็นฉันใด สรีระของเธอเองก็คงเป็นฉันนั้น เธอจงเห็นธาตุทั้งหลายโดยความเป็นของสูญ อย่ากลับไปยินดีกับโลกอีกเลย เธอจงคลายความพอใจในการเกิดเสียแล้ว จักกลายเป็นบุคคลผู้มีความสงบ เที่ยวไป."

ถ้าคิดดูตามนี้แล้ว เจ้าหญิงเป็นผู้เมารูป จึงต้องแก้ด้วยรูปจนเห็นความไม่เที่ยงของรูปถอนความพอใจในรูปออกเสียได้ จิตเป็นอิสสระพ้นจากความหลงติดในรูป ความพ้นก็บังเกิดมีแก่

เจ้าหญิง ด้วยทรงเข้าใจความจริงว่า "สาระในสรีระนี้มิได้มี สรีระนี้เกิดจากกรรมปรุงแต่ง ประกอบด้วยโครงกระดูก ๒๐๐ กว่าท่อน เป็นโครงร่างแห่งนครของความไม่เป็นแก่นสาร ดังพระพุทธภาษิตอันมีมาในธรรมบทว่า

"สรีระนี้ เป็นโครงร่างของกระดูกที่เกิดแต่กรรม ฉาบด้วยเนื้อ–เลือด เป็นที่หยั่งลงแห่งชรา–มรณะ มานะ (การถือตน) และมักขะ (การลบหลู่บุญท่านที่มีคุณ)"

นึกดูแล้วร่างกายของคนเราเป็นเช่นกับเสาคอนกรีตที่เดินได้นั่นเอง มีโครงประกอบที่เหมาะมีกล้ามเนื้อรึงรัด มีเลือดและเอ็นเป็นเครื่องประกอบ มีความรู้สึกประจำใจ เป็นเหตุทั้งความดีความชั่วเมื่อมีชีวิตอยู่ก็ต้องดิ้นรนขวนขวายโดยวิธีการณ์ต่าง ๆ ตรงบ้างคดบ้าง ทำตนให้เดือดร้อนบ้าง ทำผู้อื่นให้เดือดร้อนบ้าง เพื่อแข่งขันกัน เอารัด

เอาเปรียบกัน แต่อนิจจา! มนุษย์ทั้งหลายจักต้องพ่ายแพ้ต่อกฎธรรมดาที่มีประจำโลก คือความตายที่เราได้ให้เกียรติเป็นถึงพญามัจจุราชทีเดียว รวมความว่าไม่มีใครดีกว่าใคร ไม่มีใครชนะใคร ทุกฝ่ายต้องแพ้ต่อความตายทั้งนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

"หม้อดินที่นายช่างปั้นแล้ว เล็กก็ตาม ใหญ่ก็ตาม เผาสุกดีก็ตาม ยังดิบอยู่ก็ตาม ผลที่สุดก็ต้องแตกไปฉันใด คนเราทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งโง่ทั้งฉลาด ทั้งคนมั่งมีและเข็ญใจ ล้วนตกอยู่ในอุ้งมือของความตายทั้งนั้น"

เรื่องนี้จักเป็นความจริงแค่ไหนเพียงไร ท่านผู้ที่ได้มานั่งอยู่ ณ สถานที่นี้ พอมองเห็นความจริงของเรื่องได้อยู่ แต่ถ้าใครยังมองไม่เห็นก็เป็นคนน่าสงสารที่สุดในโลก

บางคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ในโลก ก็แสวงหาแต่อำนาจ อยากเป็นใหญ่เป็นโตปกครองคนจำนวน

มาก โดยไม่นึกว่าความมีอำนาจเบ็นหน้าที่สำคัญของชีวิต และเมื่อมีอำนาจแล้วจักทำอะไรได้ตามใจอยาก ใช้อำนาจในทางมีบริวารทั้งที่ดีและไม่ดี ให้บริวารแบ่งอำนาจไปก่อกรรมทำเข็ญแก่เพื่อนมนุษย์ โดยไม่นึกว่าอำนาจเบ็นสิ่งไม่แน่นอน บางทีก็ใช้อำนาจในทางหาเงิน โดยนึกว่าเงินเบ็นอุปกรณ์สำคัญและจำเบ็นแก่ชีวิต ความอยากรวยเกิดมากจนลืมกฎหมายลืมธรรมะลืมตนเอง ใช้วิธีหาเงินในทางผิดกฎหมาย ผิดธรรม เช่นค้าฝิ่นเถื่อนเบ็นต้น หรือมีอำนาจแล้วก็นำอำนาจไปวางโตกับเพื่อนบ้าน จนใคร ๆ ก็ต้องเดือดร้อน.

อำนาจเช่นนี้เบ็นยาพิษสำหรับผู้ใช้ เขาต้องเบ็นทุกข์ในภายหลัง เพราะเดชอำนาจปราศจากธรรมนั้นไม่เคยอยู่กับใครนานเลย ผลที่สุดก็ต้องพบความหายนะ จงดูตัวอย่างในทางประวัติศาสตร์ทั้งในอดีตและบัจจุบันบ้างเถิด เหตุการณ์ประจำวันก็

บอกอยู่แล้วว่าไม่มีอะไรเป็นสิ่งแน่นอน และเป็นของใคร ๆ เสมอไป มันเกิดแล้วเปลี่ยนดับอยู่เสมอ จักหาความเที่ยงแท้แน่นอนได้ที่ตรงไหน พระราชาองค์หนึ่งเคยมีชีวิตหรูฟุ้มเฟือยด้วยกามคุณห้า ไม่เคยคิดถึงความทุกข์ยากของปวงชน แต่ผลที่สุดก็ตกราชบัลลังก์ ก็เร่ร่อนไปในประเทศต่าง ๆ นักการเมืองผู้ชอบใช้อำนาจจนถูกเรียกว่าเผด็จการ ทำงานปกครองคนอยู่ได้ไม่กี่ปีก็ถูกบังคับให้ออกจากตำแหน่ง กลายเป็นคนไม่มีบ้านจะอาศัย ยศศักดิ์และเหรียญตราช่วยคนไม่ได้ บริวารก็ช่วยไม่ได้ เพราะเขามาเป็นบริวารเพื่อจะเอา มิใช่เพื่อจะให้ จึงต้องลำบากเดือดร้อน ขุนพลที่เคยบัญชาการทัพออกรบศึก เคยมีอำนาจออกคำสั่งให้คนจำนวนล้านเดินแอ่นอกเข้ารับกระสุนโดยใช้ว่าเพื่อประเทศชาติ เพื่อเอกราชและอธิปไตย แต่อนิจจา ! ท่านขุนพลเองถูกแขวนคอ

และเป็นคนที่โลกลืมแล้วเมื่อชีวิตออกจากร่างกาย นี่แหละหนอความไม่เที่ยง แม่หญิงรูปงามที่ชนะการประกวดบนเวที คนจำนวนมากยกนิ้วให้หล่อนว่าเป็นยอดของคนงามทั้งหลาย พอเธอกลับมาบ้านไม่เท่าใดก็เป็นไข้และถึงแก่ความตาย ร่างกายของเธอกลายเป็นศพ มงกุฎเพ็ชร์มีราคาไม่สามารถช่วยเธอไว้ได้แม้แต่น้อย นี่คือความจริงของชีวิตที่มีอยู่ประจำวัน ท่านทั้งหลายคงได้ทราบกันอยู่แล้ว แต่อาจจะไม่เคยคิดคำนึงเพื่อเตือนตนเองให้หายเมา จึงยังต้องเมากันอีกเรื่อยไปจนกว่ามัจจุราชจักมาลากตัวท่านไปสู่ป่าช้า ในเวลานั้น แม้จะนึกอะไรได้ก็สายเกินตัวเสียแล้ว ความประมาท เป็นทางแห่งความตายอย่างนี้แหละหนอ จึงขอเตือนว่า ขออย่าได้ประมาทต่อไปอีกเลย

คนมีเงิน มีอำนาจ มีพวกพ้อง มักสร้าง

อาคารเป็นที่อยู่อย่างใหญ่โตและกว้างขวาง บาง ท่านมิใช่แต่เพียงบ้านเดียว อาจมีหลายบ้านหลาย แห่งหลายเจ้าของ แต่ผู้ครอบครองคนเดียวกัน ใครมีบ้านมาก เมียมากเพราะมีเงินมาก เรา ก็ว่าเขามีบุญ ! แต่ความจริงนั้นเขามีบาปหนัก นั่นเอง บาปเพราะมีภาระที่ต้องตกเป็นทาสมาก กว่าปกติ แต่คนเรามักคิดในทางตรงกันข้าม คือ เห็นกงจักรเป็นดอกบัวเสมอ แม้จะแก่หงำเหงอะ แล้วก็อุสส่าห์มีเมียสาว ๆ กับเขาจนได้ ช่างไม่นึก ถึงร่างกายที่ปร่าช้ำร้องชวนเสียบ้างเลย คนเช่นนี้ เป็นคนน่าสงสารมาก สงสารในความไม่รู้สึก ของตนของเขา หญิงสาวที่แต่งงานกับชายแก่นั้น มิใช่เพราะความรัก แต่เพราะอยากได้สมบัติ เกียรติและชื่อเสียงเท่านั้น เป็นการทำบาปใน ทางที่ล่อคนแก่ให้หลงงมงาย

ลองคิดดูกันให้รอบคอบ บ้านหลังใหญ่ เงิน

จำนวนล้าน เมียคนสวย ช่วยอะไรได้บ้าง. แม้บ้านใหญ่เราก็มิได้นอนกันเต็มบ้าน มิได้นั่งกันเต็มบ้าน ร่างกายเรายาววาหนึ่ง หนาคืบหนึ่ง กว้างสอกหนึ่งเท่านั้น ที่อยู่อาศัยก็พอวางกายได้เท่านั้น ดูหีบศพซิมีส่วนพอเหมาะพอดีกับร่างกายเท่านั้น หามีเนื้อที่กว้างยาวเป็นพิเศษแต่ประการใดไม่ ศพก็นอนได้ไม่บ่น ถ้าพวกเราที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกจักถือเอาศพเป็นตัวอย่างกันเสียบ้าง ไม่ต้องให้เหมือนศพดอก แต่หัดจำกัดความต้องการของตนๆ ลงไปเสียบ้าง อย่าโลภจัดเกินไป อย่าเอาเปรียบเพื่อนร่วมทุกข์มากเกินไป อย่าเห็นแก่ตนเองเกินไป ทำตนให้เป็นคนพอเสียบ้าง จักดีขึ้นหรือไม่ เพราะของกินของใช้ที่มีอยู่ในโลกนี้ย่อมมีปริมาณเพียงพอสำหรับชาวโลกจักกิน จักใช้ แต่มิไม่พอสำหรับความโลภของคนๆ เดียว ตัณหาความอยากเป็นเรื่องธรรมดาของคน แต่ถ้า

เราไหลไปตามตัณหา ความเป็นคนก็ลดส่วนลงไปด้วย ฉะนั้นจงหักห้ามความโลภความอยากลงไปบ้าง ของในโลกก็จักพอกินพอใช้ ในสมัยนี้ใครๆก็บ่นว่าของแพง ทำไมของจึงแพง เพราะของน้อย มีคนต้องการมากขึ้น อย่าไปลดของแต่จงลดความต้องการลงเสียบ้าง ของก็เหลือพอจักเจียดแบ่งสู้กันได้ ดูแต่ในสมัยสงคราม คนมีเงินมีอำนาจก็ทำการกักสินค้าไว้เพื่อหากำไรด้วยความโลภ ของจึงมีไม่พอ พวกชาวโลกก็เดือด-ร้อน เขาไม่เคยคิดกันบ้างว่า แม้มีบ้านหลายหลังก็นอนพร้อมกันในเวลาเดียวไม่ได้ มีกับข้าวหลายจานก็จักกินให้หมดทุกจานไม่ได้ เนื้อที่ของท้องไม่พอจะบรรจุ มีผ้าหลายชุดก็จักแต่งพร้อม-กันไม่ได้ ถ้าใครขืนแต่งหมดทุกชุดที่ตนมีก็เป็นคนวิกลจริตไปเท่า และเวลาถึงคราววิบัติสิ่งนั้นจักช่วยได้ไหม พระราชาผู้มีอำนาจมีมเหษีนับสิบ

คน เวลาป่วยไม่เห็นใครมาแบ่งความป่วยไปจาก พระองค์ได้ ได้อย่างมากก็เพียงมานั่งบีบน้ำตา ให้รำคาญใจเท่านั้นเอง เงินทองสิบสองคลังก็ช่วยไม่ได้ กองทัพพร้อมสรรพด้วยอาวุธทันสมัยก็ช่วยไม่ได้ โอรสชายหญิงจำนวนมากก็ช่วยไม่ได้ ชั้นที่สุดพระราชาเองก็ทรงช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องตายผู้เดียวเพราะชาวโลกไม่มีการป้องกันต้านทาน ชาวโลกไม่มีอะไรเป็นของตัว ชาวโลกเป็นผู้ไม่รู้จักอิ่มเป็นทาสความอยากตลอดไป อยากจนตนเองต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน หมอมีหน้าที่รักษาไข้และรักษามามากแล้ว แต่ตัวของหมอป่วยหนักรักษาตนเองได้ไหม? ไม่ได้ ผลที่สุดยอมยกมือแพ้แก่มัจจุราช ตายไปตามปกติธรรมดาของสังขารอันมีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรไปในท่ามกลางและแตกดับไปในที่สุด ไม่มีการงดเว้น เป็นกฎที่ยุติธรรมที่สุดแล้ว เราทั้งหลายจึงไม่ควรจะเสีย

ใจและเป็นทุกข์ เพราะความเสียใจและความทุกข์ไม่เคยทำให้คนตายแล้วกลับเป็นขึ้นได้ มีแต่จักเพิ่มความเศร้าใจให้แก่ตนมากยิ่งขึ้น บัณฑิตทั้งหลายจึงไม่เศร้าโศกเพราะความตาย.

พูดถึงความตายไม่มีคนชอบ เห็นคำว่าตายเป็นคำไม่เป็นมงคลเป็นคำที่ไม่ควรพูดถึง เพียงแต่ได้ยินชื่อก็เป็นทุกข์เพราะกลัวตาย แต่ความเกิดไม่มีใครกลัว ทุกคนชอบ ถือว่าการเกิดเป็นมงคล หาเข้าใจไม่ว่า มีเกิดจึงมีตาย ถ้าเกิดเป็นมงคล ตายก็เป็นมงคลด้วย เพราะมันเดินทางมาด้วยกัน มาทางเดียวกัน เป็นพี่น้องกันเมื่อเกิดมาก็พาความตายมาด้วย เวลานี้ท่านทั้งหลายกำลังเกิดและกำลังตาย เพราะท่านทั้งหลายกำลังเกิดกำลังตายนี่แหละ ท่านจึงยังเป็นท่านอยู่ ถ้าเมื่อใดหยุดเกิด ตายก็พลอยหยุดไปด้วย ตัวของท่านก็หายไป เหลือแต่ศพหรือผีอันเป็นภาพที่น่ากลัว

ต่อไป การมีชีวิตอยู่จึงหมายถึงเกิดตายต่อกัน เกิดตายต่อกันจึงเรียกความเปลี่ยนแปลง ถ้าเกิดไม่ต่อกับตาย ตายไม่ต่อกับเกิด ความเปลี่ยนแปลงก็หมดกัน เมื่อหมดความเปลี่ยนแปลงก็หมดชีวิต ฉะนั้นจึงให้ความนิยมได้ว่า ชีวิตคือความเปลี่ยนแปลง ความตายคือที่สุดของความเปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงหยุดก็ถึงจุดจบของชีวิต ปิดฉากกันไปคราวหนึ่ง ชีวิตของเราท่านทุกคน จึงเป็นเรื่องละครที่เปิดฉากแสดงนั้นเอง จบฉากก็จบชีวิต ความตายจึงเป็นเรื่องโหดร้าย ความตายมิใช่เป็นศัตรูของชีวิต แต่เป็นมิตรที่เดินทางร่วมกันมาตลอดเวลา ความเกิดนั่นแหละเป็นตัวก่อเรื่อง เป็นสิ่งที่ควรกลัว แต่คนส่วนมากไม่กลัวเกิด กลับกลัวตาย เหตุไม่กลัวไปกลัวผล ความทุกข์จึงเกิดเพราะเหตุนี้.

ความตายไม่เคยทำให้ใครเจ็บปวด ความเจ็บ-

ปวดเป็นเรื่องของพยาธิมากกว่า จึงไม่ควรกลัวตาย ควรกลัวความป่วยไข้และหาทางป้องกันอย่าให้เจ็บไข้ รักษาความเปลี่ยนแปลงของชีวิตให้ยาวออกไปเท่านั้น แต่ผลที่สุดก็ต้องถึงตาย หนีไม่พ้น

ความตายมิได้เป็นโทษในเมื่อตาย เพราะถึงคราว ถ้าอยากตายเพราะความคับแค้นใจนั่นแหละตายเป็นทุกข์ เช่นพวกฆ่าตัวตายเป็นทุกข์ทั้งนั้น ทุกข์เพราะความอยากตายนั้นน่ะเอง เรื่องของความตาย ไม่ต้องไปอยากมันดอก ถึงเวลามันก็มาถึงเข้าเอง.

คนบางคนตายแล้วทำให้คนอื่นสบายใจ เช่นการตายของมหาโจรเป็นต้น คนบางคนตายแล้วทำให้คนอื่นต้องเสียใจ เช่นการตายของคนดีที่ทำคุณแก่โลกเป็นต้น เสียใจเพราะภาพของความดีหายไปเท่านั้น เมื่อเราตายคนที่รักเราจักรักเรามากขึ้น คนที่เกลียดเราจักเบาใจว่าเราตายไปแล้ว

หมดกังวลกันที. คิดดูให้ดีแล้ว ความตายจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่ากลัวอะไร.

บางคนกลัวผี ผีคืออะไรไม่มีใครเคยเห็น แต่ถ้าเดินผ่านป่าช้าก็กลัว ทำอาการขนลุกขนพอง โดยนึกว่าผีอยู่ที่ป่าช้า เขานึกว่าศพของคนที่ตายนั่นแหละคือผี แต่ถ้าคิดให้ดีด้วยเหตุผลกันแล้ว ซากศพจักเป็นผีหลอกได้อย่างไร ? หลอกไม่ได้, เพราะซากศพเดินไม่ได้ ทำท่าทางไม่ได้. กลัวซากศพจึงเป็นความกลัวที่ไม่เข้าเรื่อง เป็นการหลอกตนเองแท้ ๆ ผีจริง ๆ ไม่มีดอก มีก็แต่ผีหลอกที่มีอยู่ในใจของคนที่กลัวผีเท่านั้น ใครกลัวผีเขาก็มีผี ใครไม่กลัวผีเขาก็ไม่มีผี เรื่องผีจึงเป็นเรื่องหลอกสมชื่อ. ข้าพเจ้าไม่กลัวผีหลอก กลัวแต่ตนหลอกเท่านั้น ดังคำกลอนว่า:

"ผีมันหลอกช่างผีตามที่มัน

คนเหมือนกันหลอกกันเองเกรงกลัวนัก"

ผีหลอกไม่จริง คนหลอกมีจริง. พวกเราทุกคนที่นี่หลอกกันทั้งนั้น ผู้หญิงหลอกผู้ชาย ผู้ชายหลอกผู้หญิง หลอกกันไปหลอกกันมาก็เกิดเรื่อง นี่เป็นเรื่องหลอกแท้ ๆ. ฉะนั้นจงสำเหนียกไว้ อย่าได้เป็นผีหลอกใคร ๆ เป็นอันขาด เพราะการเป็นผีเป็นบาปมาก ตกนรกทั้งผู้หลอกและผู้ถูกหลอก.

ท่านผู้จักต้องตายทั้งหลาย ! บัดนี้ท่านมานั่งอยู่ ณ บริเวณบ้านของผู้ไปแล้วไม่กลับ ผู้หลับแล้วไม่ตื่น. ญาติของท่านผู้หนึ่งได้ลาท่านไปแล้ว เขาไปไหนไม่มีใครรู้ รู้อย่างเดียวว่าเขาไปแล้ว เขาจักไม่กลับมาให้ท่านได้เห็นหน้าเขาอีก เขาไปแต่เขาฝากอะไรไว้บ้างบางสิ่ง สิ่งนั้นคือกรรมที่เขาทำไว้ทั้งส่วนดีส่วนชั่ว ความดีความชั่วเป็นภาพประทับใจท่านทุกคนแทนตัวผู้ที่จากไป. บัดนี้ผู้ไปทิ้งร่างไว้ในหีบศพ อันตบแต่งงดงามตาม

ประเพณี ดูหีบแล้วงามดีข้างนอก ส่วนข้างใน เป็นศพบ้านนี้อาจขึ้นพองแล้ว ถ้าเปิดฝาออก กลิ่นคงออกมา มิใช่กลิ่นน้ำหอมที่เขาเคยใช้ แต่เป็นกลิ่นอันแท้จริงของร่างกายที่เกิดจากการผสมปรุงแต่ง ถ้าท่านได้กลิ่นนั้น ท่านคงปิดจมูกเบือนหน้าหนีไปจากเพื่อนของท่าน. เมื่อความจริงปรากฏท่านหนี เมื่อความไม่จริงมาปรากฏท่านพอใจ ชีวิตของชาวโลกเป็นอย่างนี้เอง.

ไหน ๆ ท่านก็มาสู่สถานที่นี้แล้ว ประเดี๋ยวท่านก็จักกลับบ้าน อย่ามาอย่างคนเปล่าและกลับอย่างคนเปล่าเลย แต่จงแสวงหากำไรจากการมาของท่านบ้าง กำไรทางด้านจิตต์ใจเป็นกำไรที่แท้. จงมองสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงในฐานะที่ท่านเป็นบิดา เป็นสามี เป็นสหายผู้ร่วมงานของผู้ที่อยู่ในหีบนี้. ท่านจงติดตามคำสอนของพระพุทธองค์ในข้อที่ว่า เอวํ ภาวี เอวํ อนตีโต

เราก็จักเป็นอย่างนี้ เราหนีจากความเป็นอย่างนี้ไปไม่ได้ ศพนี้เคยเป็นอย่างใด เรากำลังเป็นอยู่อย่างนั้น ศพนี้เป็นอยู่ในบัดนี้อย่างใด เราก็กำลังจักเป็นอย่างนั้น. ชีวิตเป็นของไม่เที่ยง ความตายเป็นของเที่ยงเราจักต้องตายในวันหนึ่งแน่ ๆ ความตายจักมีแก่เราโดยไม่ต้องสงสัย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด นี่เป็นกำไรของชีวิต. การคิดถึงความตายว่าเราตายแน่ แล้วเป็นผู้ไม่ทำกิจที่ควรทำก็ไม่ถูกต้อง ยังอยู่ในเกณฑ์ของความประมาท เมื่อใดนึกถึงความตายแล้ว รีบทำความดีอันจักเป็นประโยชน์แก่ตนแก่ท่านนั้น เป็นความคิดถูกทาง ขอท่านทั้งหลายจงคิดในทางนี้กันเถิด.

ขออย่าอยู่ในโลกด้วยการหลับตาเลย แต่จงอยู่โดยอาการลืมตา เพื่อค้นหาความจริงของชีวิต ชีวิตก็จักเป็นสิ่งมีความหมายสำหรับท่าน จงจำพระดำรัสของพระพุทธองค์ที่สอนว่า :

"ภิกขุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง

เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด."

นี่เป็นพระโอวาทที่ควรฟังมาก และควรนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของเราทุกวัน เพื่อความก้าวหน้าแห่งชีวิต – การงาน – และคุณธรรมสมความปรารถนา.

ภิกขุ ปัญญานันทะ

๒๒ มกราคม ๒๔๙๙

สวนพุทธธรรมะเชียงใหม่

สังเวชนียสถาน

"ดูก่อนอานนท์ ! สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา มีอยู่ ๔ ตำบล. ๔ ตำบลอะไรเล่า? ดูก่อนอานนท์! สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้ศรัทธาว่า พระตถาคตประสูติแล้ว ณ ที่นี้ ๑, สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี้ ๑, สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตได้ประกาศอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี้ ๑, สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาว่า พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ แล้ว ณ ที่นี้ ๑. อานนท์ ! สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้ศรัทธา มี ๔ ตำบลเหล่านี้แล"

งานศพชาวพุทธ

โดย

ภิกขุ ปัญญานันทะ

ในสังคมของมนุษย์ มีพิธีการต่าง ๆ ที่จะทำมากมาย และแตกต่างกันตามประเพณีนิยมของชาวภาษานั้น ๆ เรื่องสำคัญของพิธีการนั้นมีมาตั้งแต่เกิดทีเดียว จักเห็นได้ว่า ในเวลามีการคลอดบุตรก็มีพิธีจัดการต่าง ๆ พอคลอดออกมาแล้วก็มีพิธีโกนผมไฟพิธีตั้งชื่อ โตขึ้นมาเป็นหนุ่มสาวมีพิธีหมั้น พิธีแต่งงาน แก่ลงก็มีพิธีอะไรอีกจนกระทั่งวันสุดท้ายของชีวิต ก็มีพิธีการเกี่ยวกับงานศพอีก

พิธีเกิดเป็นพิธีตั้งต้นชีวิต พิธีตายเป็นเรื่องสุดท้ายของชีวิต เวลาเกิดใช้ของประกอบ และ

คนก็น้อยเพียง ๓ คน ก็ดูเหมือนจักพอแก่ความต้องการ และไม่มีการเอิกเกริกโกลาหลอะไรมากนัก ทำกันประเดี๋ยวเดียวก็เรียบร้อยแล้ว แต่พิธีเกี่ยวกับการตายนั้นมันมากเรื่องเต็มที่ พอตายลงก็เริ่มยุ่งแล้ว คนหนึ่งตายไปคนอยู่ข้างหลังพลอยเดือดร้อน เป็นความเดือดร้อนโดยไม่เต็มใจบ้าง โดยขืนใจบ้าง เครื่องมือเครื่องใช้ในเรื่องพิธีตายเป็นเรื่องหนักกว่าพิธีเกิดเป็นอันมาก อีกประการหนึ่ง เรื่องการจ่ายในเวลาตายเป็นเรื่องการทำวัตถุที่มีให้เป็นของไม่มี ทำเงินให้เป็นมูลเถ้าถ่านไปนั่นเอง ถึงแม้จักมีประโยชน์บ้าง โดยอ้างการบุญเป็นประมาณ แต่เราลองคิดดูกันว่า บุญที่เราทำกันนั้น เป็นประโยชน์มากน้อยเพียงใดบ้าง

ในพิธีการต่าง ๆ โดยมากมีการศาสนาเข้าไปแทรกแซงอยู่เสมอ. แทรกอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย

ทุกลัทธิศาสนา ไม่ว่าที่ไหน อันชาวเราเคยเห็นกันอยู่แล้ว ที่จริงสำหรับพุทธศาสนานั้น เป็นศาสนาที่มีพิธีน้อยที่สุด แม้จะมีบางท่านเคยกล่าวไว้ว่า ศาสนาต่าง ๆ ย่อมมีพิธีการมีนิทานมีปรัชญาทั้งนั้น — แต่พุทธศาสนาไม่มีพิธีการอะไร บรรดาพิธีที่เราเห็นอยู่นั้น มิใช่เรื่องแท้จริงของศาสนา เป็นแต่เปลือกพระศาสนาเท่านั้น ถึงแม้ว่าเปลือกเป็นสิ่งจำเป็นจักต้องมี แต่ถ้ามันมากเกินไปก็ไม่เหมาะเหมือนกัน กินผลไม้เราจักกินทั้งเปลือกไม่ได้ ต้องเอาเปลือกออกแล้วกินแต่เยื่อในมันจึงจะชอบ การศึกษาให้เข้าใจว่าอะไรเป็นเปลือกเป็นเยื่อ จึงจำเป็นจะชอบ

ทุกครั้งที่มีงานศพ ท่านทั้งหลายคงเคยเห็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ไปเกี่ยวข้องอยู่เสมอนั้น ก็อาจเข้าใจไปเสียว่าเป็นเรื่องของศาสนาที่จักต้องทำเช่นนั้น ข้าพเจ้าได้ศึกษาและสนใจในพระ

พุทธศาสนามาก็นานแล้ว ยังไม่เคยพบเรื่องใด อันเกี่ยวด้วยพิธีการศพเลย พบแต่เรื่องแสดงธรรมเทศนาเท่านั้น ทางพุทธศาสนาไม่มีพิธีสวดส่งวิญญาณของผู้ตาย หรือพิธีอื่นใดทั้งหมด ท่านผู้อ่านอาจนึกค้านว่า แล้วทำไมพระจึงไปสวดที่หน้าศพเล่า ขอให้เหตุผลดังต่อไปนี้.

๑. การสวดอภิธรรมหน้าศพนั้น จงเข้าใจว่ามิใช่เป็นการสวดผี-ศพ เพราะผีก็คือซากของคนตายแล้ว ถึงสวดก็ไม่เป็นประโยชน์แก่ผี อันมิราคาประดุจท่อนซุง การที่นิมนต์พระไปสวดที่บ้านศพ ก็เพียงเพื่อบรรเทาความเศร้าโศรกของเจ้าภาพเท่านั้น เพราะความพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นความทุกข์ เรื่องจะดับทุกข์ได้ก็โดยการศึกษา ให้รู้ความจริงของธรรมดา จะรู้ความจริงก็ต้องฟังจากเรื่องพระพุทธศาสนา แล้วจักดับโศรกได้ นี่เป็นเหตุให้นิมนต์พระไปสวดอภิ-

ธรรมหน้าศพ แต่ผู้ฟังส่วนมาก ๙๙ เปอร์เซ็นต์ ไม่เข้าใจว่าท่านสวดอะไร จึงมิได้สนใจฟังเลย กลายเป็นสวดผีตามที่พูดกันจริง ๆ ข้าพเจ้าคิดว่า การสวดศพควรมีแต่นิดหน่อย แต่การเทศนาควร มีให้มาก เพราะได้รู้ ได้เข้าใจเหตุผล ในบางงาน พระนั่งสวดอยู่สี่รูป ชาวบ้านนั่งเล่นหมากรุกกันบ้าง คุยสนุกกันบ้าง ก็เมื่อเป็นเช่นนี้จักสวดไปทำไม ไม่มีประโยชน์ นี่เป็นเหตุผลของการสวดหน้า ศพ จำไว้ว่าเพื่อประโยชน์แก่คนเป็นมิใช่คนตาย เราควรกระทำให้ถูกจุดหมาย

๒. แม้พิธีการอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก ก็ไม่ เคยมีมาแต่ครั้งพุทธกาล เป็นพิธีเพิ่มเข้าโดย ความต้องการของความอยากได้ลาภบ้าง พวก อยากได้เกียรติยศชื่อเสียงบ้าง เรื่องความอยาก ต่าง ๆ ก็มีมาก อันทำความยุ่งยากแก่สังคม มนุษย์อยู่ไม่ใช่น้อย อันพิธีการเหล่านี้ถ้าหากเป็น

พุทธบัญญัติในคัมภีร์แล้ว ก็ต้องมีหมดเหมือนกันทุกแห่งที่มีพุทธศาสนา แต่พิจารณาดูแล้วไม่มีเหมือนกันเลย ชาวลังกาทำอย่างหนึ่ง พะม่าก็ไปอีกอย่างหนึ่ง ชาวไทยเราอย่างหนึ่ง จีนยิ่งมีพิธีมากขึ้นไปอีก ญี่ปุ่นก็ทำไปอีกอย่างหนึ่ง เป็นไปตามความคิดความนิยมของท้องถิ่น ของภาษาในถิ่นนั้น ๆ แต่เขาเอานักบวชในทางศาสนาเข้าไปด้วยเสมอ ก็เพื่อให้พิธีการกลายเป็นศักดิ์สิทธิ์ และติดแบบเป็นธรรมเนียมของชาติเท่านั้น

มีสิ่งที่เหมือนกันในระหว่างชาวพุทธอยู่ก็คือการบำเพ็ญทาน การรักษาศีล การสดับพระธรรมเทศนาในงานศพเท่านั้น ส่วนพิธีอื่นนอกจากนี้เป็นพิธีของท้องถิ่นเท่านั้น เราอย่าติดกันให้มากเกินไป ทำกันพอดีพองามอย่าให้ถึงขนาดตำน้ำพริกละลายแม่น้ำหรือคนตายขายคนเป็นกัน

เลย

ทีนี้เราลองหันไปพิจารณาถึงสมัยอดีตกาลบ้าง ว่าเขามีพิธีจัดงานศพต่าง ๆ กันอย่างไร ตามเรื่องที่มีมาในตำนานพระศาสนาอันเกี่ยวกับศพ.

๑. งานศพของพระพุทธบิดา ในหนังสือกล่าวว่าเมื่อพระเจ้าสุทโธทนทรงพระประชวร ก็ส่งข่าวไปยังพระพุทธเจ้าว่า ปรารถนาจะฟังธรรม พระพุทธองค์เสด็จมาเยี่ยม เมื่อเห็นว่าอาการมากแล้วคงไม่รอดจากความตาย จึงได้ทรงแสดงธรรมให้ฟังเพื่อให้จิตใจเบิกบาน ด้วยรสแห่งพระสัทธรรม และพุทธบิดาถึงแก่ความตาย เมื่อตายแล้วพระศาสดาตรัสสั่งพระญาติ และสาวกไปจัดที่เผาคือ จัดกองฟืนเท่านั้น แล้วนำศพไปเผาในวันนั้นเอง โดยมิได้มีพิธีการแต่อย่างใดเลยนอกจากสรงน้ำพระศพห่อผ้าขาว ใส่ในโลงนำไปเผาเท่านั้น ไม่มีธงหรือเครื่องแห่ ไม่มี

การประโคมด้วยดนตรีนานาชนิด ไม่มีการเวียนพระเมรุ (เพราะไม่ได้ทำเมรุ) ไม่มีการทำปราสาทเพื่อเผาไฟ เป็นพิธีเผาย่างง่าย ๆ และสิ้นเปลืองน้อยทุกอย่าง เผาแล้วก็ไม่ปรากฏทำอะไรต่อไปอีก แต่น่าจะมีการเก็บกระดูกเอาไปทิ้งน้ำในที่ใดที่หนึ่งตามประเพณีพื้นเมืองของอินเดีย

๒. งานศพของพระสารีบุตร พระสารีบุตรเป็นมือขวาของพระศาสดา ในการช่วยพระองค์ประกาศศาสนาให้แพร่หลาย เป็นพระสาวกที่ทำงานมากคู่กันกับพระโมคคัลลาน คำสอนที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เป็นของพระมหาเถระรูปนี้อยู่มิใช่น้อย ชีวิตของท่านเป็นตัวอย่างของนักบวชที่ทำประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ครั้งถึงคราวที่ท่านจักตายท่านรู้ตัวของท่านเองดีแล้ว จึงไปทูลลาพระศาสดาเพื่อนิพพาน ทรงพระอนุญาตแล้วก็เดินทางไปบ้านเดิมของท่าน ที่ตำบลนาลันทา

เพื่อเทศนาโปรดมารดาผู้ยังมีความเห็นผิดอยู่ และได้นิพพานที่นั่น พวกญาติก็จัดการถวายเพลิงศพอย่างง่าย ๆ และเก็บกระดูกห่อผ้าขาวนำไปถวายพระศาสดาที่เวฬุวัน จึงสั่งให้ก่อสถูปไว้ที่ทางสี่แพร่งเพื่อเป็นที่สักการะของประชุมชนต่อไป นี่ก็เป็นงานศพที่ง่าย ๆ ไม่มีพิธีอันใดเหมือนกัน.

๓. งานพระบรมศพของพระพุทธเจ้า

ในวันที่จะปรินิพพานพระศาสดา เสด็จเดินทางจากเมืองเวสาลีผ่านหมู่บ้านเป็นลำดับ เพื่อจะไปนิพพานที่เมืองกุสินาราอันเป็นเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งก่อนหมดลมหายใจ พระอานนท์ได้ทูลถามว่า " เมื่อปรินิพพานแล้วจักปฏิบัติต่อพระสรีระโดยวิธีใด ๆ " ตรัสตอบว่า " ดูก่อนอานนท์ ! พวกเธอผู้เป็นพระภิกษุบริษัท อย่าขวนขวายเพื่อการบูชาต่อสรีระของเราเลย อานนท์ ! เราขอเตือนเธอทั้งหลายจงพยายามทำให้มากในประโยชน์ของ

เรา [คือทำตนให้พ้นจากกิเลส] จงมีความเพียรเป็นเครื่องแผดเผากิเลสบาปกรรมให้เบาไป มุ่งต่อที่สุดทุกข์โดยเสมอเถิด อานนท์เอ๋ย! การบูชาต่อสรีระของตถาคตนั้นมิใช่เป็นกิจ เป็นหน้าที่ของภิกษุแต่เป็นหน้าที่ของฆราวาสเขา พวกราชา พราหมณ์ผู้ศรัทธาในเรามีอยู่ เขาจักทำเองหน้าที่โดยตรงของภิกษุ คือการรีบทำความเพียรเพื่อถึงที่สุดทุกข์แล้วจักได้ช่วยผู้อื่นต่อไป" ข้อความตอนนี้ เท่ากับทรงย้ำไว้ให้พวกเราเข้าใจว่าพระมีหน้าที่อย่างไร ? พระศาสดาไม่ทรงชมเชยความฟุ่มเฟือยที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน.

ครั้นปรินิพพานแล้วพวกมัลลกษัตริย์ ผู้ครองเมืองกุสินารา เป็นเจ้าภาพจัดแจงห่อพระศพด้วยผ้าขาวและสำลี ๕๐๐ ชั้น แล้ววางพระศพลงในรางเหล็กที่เต็มไปด้วยน้ำมันหอม ปิดฝาเพราะเป็นพระศพของที่โลกบูชามาก จึงช้าอยู่

ถึง ๖ วัน พอถึงวันที่ ๗ ก็นำไปถวายพระเพลิงนอกพระนคร นี่เป็นพิธีการเผาศพครั้งกระโน้น

๔ งานศพของท่านธัมมปาล

ท่านธัมมปาล เป็นลูกหัวปีของตระกูล-เหววิตานในเกาะลังกา ครอบครัวนี้เป็นผู้มั่งมีมาก ไม่ใช่มีแต่เงิน มีคุณงามความดีด้วย บิดามารดาของท่านเป็นผู้รักและนับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง เตรียมพร้อมเพื่อเสียสละ พระศาสนาในยุคนั้นกำลังมืดมัว เพราะถูกพวกศาสนาอื่นเบียดเบียนนายธัมมปาละหนุ่มน้อยได้มีใจเสียสละทุก-อย่างโดยปฏิญาณตนเป็นพรหมจารี คือบวชแล้วทำงานกู้พระศาสนาโดยการก่อตั้งสมาคม มหาโพธิขึ้น สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล เที่ยวเทศน์สอนคนให้พบแสงสว่างทั้งในลังกา ท่านได้ไปถึงยุโรปและอเมริกา เพื่อการประกาศธรรมของพระ-พุทธเจ้า ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักของนักศึกษา

ทั่วโลก ผลงานที่ท่านทำกว้างใหญ่ไพศาลมากกว่าของพระเถระของเราสิบรูปรวมกันเข้า โลกได้รู้จักพระพุทธศาสนามากขึ้นเพราะท่านผู้นี้ ท่านเป็นผู้มักน้อยสันโดษ พอใจในสิ่งที่พอยังชีพเท่านั้น ท่านไม่มีอะไรเป็นของท่าน ท่านทำงานเพื่อประชากรของโลก เมื่อร่างกายของท่านแก่ลงแล้ว ท่านบวชเป็นพระภิกษุ มอบงานให้ผู้อื่นทำต่อไป หันเข้ามาหาความสงบ และได้ถึงแก่กรรมที่สารนาถอินเดีย ก่อนตายท่านได้สั่งไว้ว่า ท่านตายแล้ว จงเผาศพท่านอย่างง่าย ๆ ไม่ต้องจ่ายเงินทองให้เสียเปล่า จงเก็บเงินไว้เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากโรคใจเถิด เมื่อข่าวมรณะของท่านก้องไปทั่วทางวิทยุ โทรเลขแสดงความเสียใจนับจำนวน ๑๐๐ ได้มาถึงสมาคม ในวันเผาศพไม่มีพิธีอย่างใดหมดนอกจากจะมีเพื่อนฝูง และคนนับถือไปประชุมเผากันอย่างเงียบ ๆ เป็นการไว้อาลัย

ท่าน อาลัยในผลงานของท่านเท่านั้นไม่มีการทำอะไรพุ่มเพื่อยไร้สาระเลยสักนิดเดียว แต่งานของท่าน ยังไม่ตายยังติดอยู่กับโลกนี้เสมอ.

พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ! ข้าพเจ้าได้นำท่านไปดูงานศพในสมัยก่อนมามากแล้ว จุดหมายก็เพียงชี้ชวนท่านทั้งหลายให้ได้รู้ได้เห็นว่า การทำศพของคนที่ฉลาดในเหตุผลนั้น เขาทำกันอย่างไร เขามองเห็นการณ์ไกลอย่างไร และเป็นการแนะนำให้เข้าใจว่าประเพณีทำศพนั้น เป็นแต่ประเพณีพื้นบ้านโดยเฉพาะ หาเป็นเรื่องของศาสนาไม่ การมีพระเข้าไปเกี่ยวข้องบ้างนั้น ก็เพื่อระงับการโศรกเศร้าของเจ้าภาพบ้าง เพื่อแนะนำในทางดี ทางชอบบ้าง เป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้อยู่อันเป็นเหตุมาจากผู้ตายเท่านั้น เมื่อเข้าใจเหตุผลตามที่เป็นจริงแล้ว จักได้พิจารณากันถึงงานศพในสมัยปัจจุบันนี้บ้าง ว่าเป็นการดีชอบเพียง

ใด เสียไปเพียงใดบ้าง.

ก่อนที่จะกล่าวต่อไป ขอทำความเข้าใจอีกสักนิด คือข้าพเจ้ามิใช่ผู้ทำลายประเพณี แต่ข้าพเจ้าพยายามทำประเพณีให้ดีขึ้นเท่านั้น จึงขอให้ท่านผู้อ่านผู้ฟังคิดให้รอบคอบสักหน่อย แล้วจักเข้าใจเหตุผล อย่าคิดแต่เรื่องร้ายจนเกินไปก็แล้วกัน กับอีกประการหนึ่งเรื่องที่จะพูดมิใช่เป็นเรื่องของเชียงใหม่โดยเฉพาะ แต่เป็นเรื่องของเมืองไทยทั้งประเทศ มิใช่แต่เป็นเรื่องของพระแต่รวมทั้งชาวบ้านด้วย มิใช่เป็นเรื่องของคนรวยแต่เป็นเรื่องของคนจนด้วย พูดเพื่อเหตุผลเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ จึงขอโอกาสพูดกันอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อม ไม่เกรงใครจักโกรธเคือง เพราะเป็นการพูดด้วยความหวังดีต่อพี่น้องชาวไทยเท่านั้น ในตอนนี้ขอพูดถึงเรื่องการฌาปนกิจศพนักบวชก่อน.

นับแต่ข้าพเจ้าบวชมา ก็เป็นเวลา ๒๐ ปีแล้ว ได้พบได้เห็น พิธีการศพมามาก รวมทั้งได้ไปเทศนาและบังสกุลมาด้วย อุดมคติของข้าพเจ้ากับเจ้าภาพไม่ค่อยตรงกัน ที่ไม่ตรงกันนั้นคือข้าพเจ้ามุ่งธรรมะ แต่เจ้าภาพมุ่งทางโลกเกินไป ทุกครั้งที่เทศน์ ก็เลี่ยงไปพูดเรื่องธรรมะ อันเป็นของจริงมากกว่า ที่จะไปนั่งยกย่องผีอยู่บนธรรมาสน์ เพราะไม่อยากเทศนายกย่องใคร ในเมื่อผู้นั้นไม่มีคุณความดีที่ควรจักยกย่อง และทุกครั้งที่ไปในงานศพ ก็สนใจว่าเขาทำบุญกันอย่างไร? เป็นบุญแท้ที่ตรงไหน? เขาจ่ายเงินเป็นหรือไม่? บาปปนอยู่เท่าไร? นี่เป็นข้อสังเกตของข้าพเจ้าที่มีอยู่เสมอมา ทางแถวใต้พระตายลง และเป็นผู้ใหญ่หน่อยก็ทำโรงศพทำชั้นรองมียอดแบบปราสาทเหมือนกัน แต่ไม่เผา [ถึงไม่เผาเก็บไว้ก็ไม่มีประโยชน์อันใด] มีการฆ่า วัว-

ควาย-หมู เพื่อกะเพาะอันไม่รู้จักเต็มของมนุษย์ในบางแห่งก็มากตัว [ดูเรื่องบาปในบุญในหนังสือพุทธศาสนาปีที่ ๑๖ เล่มหนึ่ง] อันเป็นการผิดหลักของพระพุทธศาสนาอย่างร้ายกาจและงานศพทุกงาน พระเป็นผู้จัดเป็นผู้บงการ ทำไมเขาจึงไม่คิดถึงศีลธรรมกันบ้าง นี่หรือเป็นการกระทำของชาวพุทธ นอกจากการฆ่าสัตว์แล้ว ยังมีการดื่มการเล่นเต้นร้องต่างๆ เป็นภาวะตรงกันข้ามกับงานศพอันเป็นงานเศร้า ส่วนการทำบุญที่แท้นั้นน้อยมาก เงินทองเป็นจำนวนมากถูกจ่ายในทางไม่สมควร และเราก็ชมว่าใหญ่โตคนมาก และเป็นเกียรติยศอย่างสูง ถ้าหากพระพุทธองค์ทรงมีอยู่ในสมัยนี้ คงจะตั้งกฎลงไปแล้วว่า นั่นมิใช่เป็นการทำศพของชาวพุทธผู้มีเหตุผล อะไรเป็นมูลเหตุของสิ่งเหล่านี้ ขอบอกว่า "อวิชชา" นั่นเองเป็นตัวการ. ทำไมเราจึงไม่ทำลายมันเสียบ้าง

หนอ ?

ดังปรากฏมีศพตุ๊หลวงหลายวัด ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปเทศนาด้วย ณ วัดแห่งหนึ่งศรัทธานาบุญช่วยกันสร้างปราสาทสิ้นเงิน ๑,๕๐๐ บาท อีกวัดหนึ่งสิ้นไป ๓,๐๐๐ บาท อีกวัดหนึ่งสิ้นไปเกือบ ๔,๐๐๐ บาท อีกแห่งหนึ่ง ๖,๐๐๐ บาท ข้าพเจ้าสืบดูว่า เงินนี้ได้มาอย่างไร บางแห่งศรัทธาให้โดยการเรี่ยไร บางแห่งเป็นเงินของท่านผู้ตาย ที่ได้จากเทศนา-บังสุกุล-สวดมนต์แล้วเก็บไว้ ๆ จนมีจำนวนถึงหมื่นเศษ แล้วท่านตายไป ชาวบ้านอาจนึกว่าท่านไม่มีเงิน แต่พอตายลงเงินเหลืออยู่มากมาย อย่างนี้แล้วพวกเราก็ชวนกันทำ สิ่งที่ว่าบุญและอ้างว่า เป็นความกตัญญูกตเวที การทำบุญก็เป็นการดี การแสดงความกตัญญูกตเวทีก็เป็นการดี ขอชมเชย แต่เราไม่มีวิธีที่ดีไปกว่านี้อีกแล้วหรือ ประเทศชาติของเราต้องการอะไร

บ้าง ? ทำไมพวกเราโดยเฉพาะพวกบรรพชิต ไม่คำนึงถึงกันบ้าง บางท่านก็ว่าเป็นประเพณีของบ้านเมือง ใครเป็นผู้สร้างประเพณีขึ้น คนมิใช่หรือ เมื่อคนสร้าง คนจักแก้เสียบ้างมิได้หรือ ดัดเสียใหม่ให้เข้ารูปที่เป็นประโยชน์ขึ้นบ้างไม่ได้หรือ ? ขอบอกว่าทำได้ สมัยนี้พวกเราเปลี่ยนกันมาทุกวัน ของเก่าบางอย่างหายไป บางอย่างมีอยู่แต่คลุกเคล้าด้วยของใหม่ ภาวะของโลกเป็นเช่นนี้ประเพณีย่อมมีเกิดมีแปร มีหายไปได้เหมือนกัน สิ่งใดดีเราเอาไว้ สิ่งใดเสียหายเราก็ต้องเปลี่ยนเสียบ้าง จึงชอบด้วยเหตุผล

ทุกงานศพที่ผ่านมานั้น ถ้าใหญ่มากก็ต้องจ่ายเงินถึง ๓๐,๐๐๐ บาทกว่า ๆ นี่คิดเฉพาะเกี่ยวกับเครื่องประดับตกแต่ง และใช้จ่ายในบริเวณโรงศพ ยังค่าดอกไม้ไฟ อะไรอีกก็ไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท เงินทั้งหมดนี่หมดไปเพราะ

การทำกระดูกคนให้เป็นขี้เถ้าไปเท่านั้นเอง ถ้านึกว่าเงิน ๔๐,๐๐๐ บาทเป็นของมีราคา ลองเอาไปสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ตั้งเป็นทุนอุดหนุนการศึกษา ของประเทศชาติ จักเป็นประโยชน์มากกว่าหรือไม่ จักเป็นการตอบแทนบุญคุณที่งามหรือไม่ ขอให้คิดกันดู

ถ้าสมมุติว่าเราเดินไปบนถนน และพบใครคนหนึ่งเป็นคนมีเงินมากชั้นมหาเศรษฐี และเขาเอาเงินของเขามาม้วนบุหรี่สูบ หรืออยากสนุกขึ้นมาก็เอาเงินมาเผาไฟเล่น เราคงนึกว่า นายคนนั้นมีสติไม่สมบูรณ์แน่ ๆ ทีเดียว นี่เป็นเรื่องสมมุติของคน ๆ เดียว ทีนี้เรามาคิดถึงพวกเรา ที่เอาเงินหลายหมื่นเผาไฟกันบ้างว่า จักเป็นอย่างไรกัน เราไม่นึกว่าเราไม่ดี แต่เรานึกว่าดีกันหมด เรื่องมันถึงไปกันใหญ่โต เราทำไมจึงไม่คิดกันบ้างหนอ ?

ข้าพเจ้าคิดว่าในงานศพของพระนั้น ถึงเป็นพระธรรมดาสามัญก็ทำง่ายๆ คือตายเช้าก็เผาเย็นเป็นพอแล้วถ้าศรัทธานาบุญจักร่วมการกุศล ก็เอาเงินนั้นสมทบทุนการศึกษา หรืออะไรอันจักเป็นประโยชน์ ใช้จ่ายแต่ที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น ควรช่วยกันสร้างสิ่งที่ดีกันมากกว่า ที่วัดแห่งหนึ่งมีตุ๊หลวงตายลงรูปหนึ่ง ท่านมีเงินเหลือใช้ถึงหมื่นเศษ [เป็นพระไม่น่าจะมีมากอย่างนี้] เงินนี้กับเงินศรัทธาหายเป็นเถ้าถ่านไปหมด ข้างวัดไม่มีโรงเรียนเด็ก ถ้าสร้างโรงเรียนก็ดูเหมือนจักได้ แต่เราไม่ทำกัน นี่เรียกว่าใช้เงินไม่เป็น ไม่สมกับชาวพุทธ ขอให้ช่วยกันแก้ไขบ้างเถิด

ถ้าเป็นพระผู้ใหญ่เราควรเก็บศพไว้อย่างมากสัก ๗ วัน [ถ้าจำเป็นต้องเก็บ] ออกบัตรเชิญบำเพ็ญกุศล ในวันที่ ๖ มีเทศนา, ปาฐกถา, แล้วรวมเงินที่ผู้มีศรัทธาบริจาค แบ่งออกเป็นกองการ

กุศลสองส่วนคือส่วนของพระศาสนา ๑ ส่วน บำรุงสาธารณกุศล ๑ ส่วน พระที่มาในงานทุกรูปมาเสียสละกันทั้งนั้น ผู้เทศน์ก็ดี สวดก็ดีสละเป็นกองกลางหมด อาหารการบริโภคไม่ควรจ่ายมากนัก ทำให้สั้นที่สุด คืนเดียวเสร็จงานไม่ต้องสร้างปราสาท ไม่ต้องลากไปเผาที่อื่น เผาในวัดก็ได้ไม่ขัด แต่ต้องเผาในเวลา ๒๔ น. ล่วงแล้ว ทำให้เรียบร้อย ก่อนจุดไฟเผาให้มีการพูดให้ประชาชนฟังเป็นการเตือนไม่ให้ประมาท ให้ทำเป็นระเบียบเป็นการฝึกหัดให้มีวัฒนธรรมไปด้วย ในงานศพไม่มีการออกร้าน ไม่มีมหรสพทุกชนิด มีการแสดงธรรม สนทนาธรรม และสวดมนต์ภาวนาแทน ถ้ามีของแจกโดยมีผู้ศรัทธา ก็ควรแจกหนังสือที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษา เผาศพแล้ว ประกาศให้ประชาชนทราบถึงจำนวนเงินที่เขาบริจาค และบอกด้วยว่าเราไปสร้างอะไรที่

ไหน เป็นการเร้าคนให้ทำดีต่อไป สิ่งใดเป็นของฟุ่มเฟือย เช่นดอกไม้ไฟเป็นต้น เป็นการหมดเปลืองโดยไม่มีประโยชน์ ควรเอาออกเสียดีกว่า งานศพก็ให้เป็นงานศพจริง ๆ เสร็จการเผาแล้วควรมีพิธีไว้อาลัยสักครั้งหนึ่ง ถ้าผู้ตายมีความดีพอที่คนจักกล่าวถึง ควรทำสำหรับผู้ที่ทำประโยชน์แก่มนุษย์มากจริง ๆ จึงทำ ถ้าเป็นเช่นนี้ความหมดเปลืองก็น้อย และเป็นการชอบด้วยเหตุผลดีกว่า

เรื่องที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรในทำนองนี้ ความสำคัญก็อยู่ที่ผู้มีหน้าที่นำชาวบ้านให้ตื่นตัว ควรพูดให้เข้าใจเหตุผล เดี๋ยวนี้ชาวบ้านเป็นผู้ตื่นตัวในเหตุผลขึ้นมากแล้ว พูดให้เขาเข้าใจเขาก็ไม่ด่าดอก ขอให้พวกผู้นำเห็นดีก่อนเถิด ผู้ตามก็ไปกันได้เท่านั้น วิธีจัดทำคนให้ฉลาดในเหตุผลมีประการใดบ้างก็ควรทำ ไม่ใช่คนตาบอดจูงคนตา

บอดเสมอไป โดยเฉพาะท่านผู้ใหญ่ที่มีชีวิตอยู่นั้น ถ้าท่านมีรายได้มีเงินโดยทางใดก็ตาม ขอกรุณาลดความเห็นแก่ตัวออกเสียสละ ออกสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณกุศลเสียบ้าง ดีกว่าจะเก็บไว้เพื่อศพของตน พระเคยสอนผู้อื่นว่าบุญนั้นควรทำเสียในเมื่อมีชีวิตอย่าหวังน้ำบ่อหน้า ตายแล้วทำไม่ได้ พวกศรัทธาจึงได้ทำบุญกันใหญ่ พวกพระเจ้ารับทานจากเขาแล้วอย่านำมาเก็บไว้ หรือจ่ายในทางไม่เป็นประโยชน์ จงพยายามทำประโยชน์เสียดีกว่า ทั้งจะเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนด้วยควรได้รับความชมเชยว่าเป็นผู้ไม่สร้าง สมควรแก่การกราบไหว้ของชาวโลก และก่อนจะตายควรสั่งลูกศิษย์ทำนองเดียวกับท่านธรรมปาละบ้างจะดีไม่น้อยทีเดียว คำว่าเกียรติยศนั้นขอให้หมายถึงความดี ที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ด้วย จึงจะชอบด้วยวิธีการณ์

ถ้านักบวชพยายามช่วยกันสร้างทั้งฝ่ายรูปและนามแก่ประชาชนแล้วบ้านนี้จักมีอะไรดี ๆ หลายประการแล้ว การให้คือการรับ ไม่ให้คือไม่รับ ให้มากยิ่งได้มากขึ้น จึงควรพอใจในการให้กันเถิดอย่าเก็บไว้เพื่อส่วนตัวเลย

ส่วนเรื่องงานศพชาวบ้านก็เช่นเดียวกัน ควรตัดให้สั้นที่สุด อย่าให้มากเรื่องนัก การบำเพ็ญกุศลควรทำโดยการเสียสละ เป็นก้อนดีกว่าสละเป็นปลีกย่อย คือควรที่เราจักพิจารณาดูว่า เพื่อเป็นที่ระลึกแก่บิดามารดาของเรา เราจักทำอะไรตามจำนวนเงินที่จักอำนวยให้ สมมุติว่าท่านจักจ่ายในงานศพสัก ๕,๐๐๐ บาท ก็ควรพิจารณาดูว่าควรทำอะไรรอบ ๆ บ้านของท่าน ในวัด มีกุฏิ มีศาลา มีวิหารเต็มแล้ว พระอยู่กันกี่รูป ๆ เหลียวมองที่อื่นต่อไป วัดใดมีพระมาก มีการศึกษาธรรมหรือเปล่า หรืออยู่กันอย่างเกียจคร้าน วัด

ใดมีพระมากมีการศึกษาอบรมปฏิบัติดี ก็ควรสละส่วนหนึ่งเพื่อเป็นทุนการศึกษา ไม่เฉพาะท่านรูปใดถวายเป็นกองกลาง โดยนิมนต์พระวัดนั้นมารับรูปเดียวแทนสงฆ์ ส่วนเงินนอกนี้ควรบริจาคช่วยในสาธารณะกุศลเช่น โรงพยาบาล, โรงเรียน, สะพาน. บ่อน้ำ, อันเป็นสาธารณูปโภคก็จักเป็นการช่วยจ่ายเงินในทางที่ถูกได้ ถ้าเราถวายพระจำนวนมากจริง แต่องค์ละไม่กี่บาทก็ทำประโยชย์อะไรไม่ได้ จึงควรเปลี่ยนวิธีการณ์กันบ้าง

ส่วนการเลี้ยงดูปูเสื่อกันนั้น ไม่น่าจะทำในงานศพเลย ยิ่งการเลี้ยงของเมาควรห้ามเด็ดขาด ดนตรีปี่พาทย์ไม่จำเป็นต้องมี ให้เป็นงานศพที่สั้นง่าย แต่เป็นประโยชย์มากดีกว่า การสิ้นเปลืองก็น้อยกว่า ถ้าน้อยและเป็นประโยชน์ก็น่าชมเชย มากแต่กลวงใน ก็น่าติอยู่เหมือนกัน ควรนึกไว้เสมอว่างานศพเป็นงานที่เราทำดีเพื่อผู้ตาย มิใช่

งานที่ยกศพนั้นเป็นเหตุโฆษณา หาเงินมาสนุกกัน แล้วไม่มีอะไรเหลือ ทำงานกันตั้งปีแต่มันกลายเป็นเถ้าถ่านภายใน ๕ นาทีเท่านั้น คิดแล้วน่าสลดใจมาก เงินหมื่นบาทกลายเป็นของสูญไปชั่วพริบตา ความใหญ่โตของเครื่องประดับ ความสว่างของดอกไม้ไฟ เสียงกลองฆ้องที่แข่งกันกับเสียงธรรมะนั้น สามวันก็ลืมหมด ไม่มีใครคำนึงถึงอีกต่อไป

แต่ถ้าเราเก็บเงินนี้โดยเผาศพง่าย ๆ ไม่หลงในยศเกินไปแล้ว เอาไปสร้างโรงพยาบาล และสาธารณะประโยชน์ มันจักเหลือเป็นอนุสรณ์แห่งความมีเหตุผลและรอบคอบ ประเทศไทยยังต้องการโรงพยาบาลสำหรับพระโดยเฉพาะ จึงวิงวอนพระคุณเจ้าทั้งหลายจงมีใจเสียสละ ถ้าท่านเก็บเงินไว้สำหรับตัวท่านมักจะสูญเปล่า ให้เขาทำประโยชน์จักไม่สูญ เรื่องสรีรศพนั้นอย่าคิดถึงมัน

เลย ไม่มีใครเมินเฉยดอก มันเหม็น จงทำสิ่งที่ท่านมีให้เบ็นประโยชน์กันเถิด พี่น้องชาวพุทธบุตรทั้งหลาย

ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องนี้มาก็ยาวพอแล้ว หวังว่าพี่น้องทั้งหลายคงรับฟังด้วยไมตรี และคิดค้นหาเหตุผลในทางที่ชอบธรรม อันจักนำให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น โดยทางที่ดีตามหลักแห่งพุทธศาสนา อันเบ็นคู่กับชาติไทย เบ็นมิ่งขวัญของความสงบสุขของโลก.

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา ๔/๔/๘๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย
หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร
ถนนพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร
นายพินิจ อู่สำราญ ผู้พิมพ์โฆษณา
พ.ศ. ๒๔๙๙